ALE
CENTRALE V. E. II

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
22 F
134

FF
V
9

Digitized by Google

12
21
b
4

Digitized by Google

Digitized by Google

IOANNIS FABRI BAMBERGENSIS
MEDICI ROMANI.

DE NARDO ET EPITHYMO

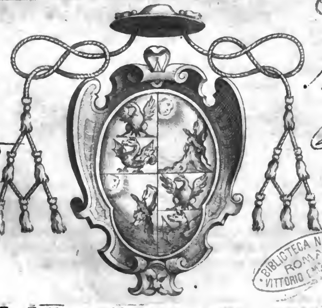
Aduerſus

IOSEPHVM SCALIGERVM.

DISPVTATIO.

QVA PLANTARVM ISTARVM VERA deſcriptio continetur; Dioſcoridis, Propertij & Ouidij loca declarantur, & à corruptela defenduntur: Medicorum denique & Pharmacopœorum honos à Scaligeri calumnijs vindicatur.

AD PERILLVSTREM ET REVERENDISS. DOMINVM
VICTORIVM MERVLLIVM
Protonotarium Apoſtolicum, & S. D. N. Pauli V.
Medicum Cubicularium.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ROMAE, Ex Typographia Gullielmi Facciotti. M. DC. VII.
SVPERIORVM PERMISSV.

PERILLVSTRI
AC
REVERENDISS. DOMINO
VICTORIO MERVLLIO
PROTONOTARIO APOSTOLICO
ET ARCHIATRO PONTIFICIO, &c.

IOANNES FABER BAMBERGENSIS
Philoſophiæ, & Medicinæ Doctor, & in Romana
Academia Profeſſor, ac Simpliciarius
Pontificius S. D.

INSIGNIS eſt locus, quem apud Sextum Empiricũ Philoſophum aduerſus Mathematicos capite nono legimus: Maximè ſibi de ſuo artificio placent, & ſe magnificè iactant Grammatici: eos autem ſemper inſectantur, qui ſunt alijs ornati diſciplinis, vt qui nec Græcorum quidem communem vſum ſciant ac conſuetudinem: atque adeò ſi quando premantur in diſputatione, ſępè non inueniant aliam euadendi rationem ad abſtrahendos eos, cum quibus diſputant, quam quod barbara ſit, ac Solæca eorum diſputatio. Videmus etiam Gram-

Digitized by Google

maticos,qui ferè ne duo quidem verba dextrè poſsunt contexere,velle vnumquemq. ex antiquis,qui dicendi facultate,& Græci ſermonis proprietate plurimum valuerunt, vt Thucydidem, Platonem, Demoſthenem,tanquam barbaros arguere.

Atque hanc non magis Philoſophi ſententiam eſſe, quam Delphicam dictionem & oraculum ex tripode profectum, cùm multorum aliorum ætatis noſtræ Grammaticorum ac Criticorum, tum eius, qui dictaturam inter eos gerit, Ioſephi ſiue Scaligeri, ſiue Burdonis exemplo ſatis ſuperq. comprobatur. Neque enim huic homini ſatis fuit, ceteris quaſi omnibus ſcientijs ac diſciplinis ſe immiſcere, hominesq. plurimum, maximaq. cum omnium gratulatione ac gloria in ijſdem verſatos arrogantiſſimè in ordinem redigere, niſi Medicos quoque, & ῥιζοτομίας peritos (quorum complures ætas noſtra vidit) cenſoria animaduerſione notaret, grauiſſimamq. periculoſæ ignorantiæ culpam promiſcuè omnibus impingeret. Sed habemus nos Medici, & Botanicis addicti, quod gratulemur acumini Viri Clariſſimi Gaſperis Scioppij noſtri. Hic enim cum in Ioſephi Caſtigationes Propertianas incidiſſet, quo loco de NARDO & EPITHYMO diſputat, deque reſtituto Dioſcoride inſolentiſſimè gloriatur, quòd longo librorum eius vſu doctus, nullam ipſius oſtentationem, non cum inſigni & propudioſo aliquo errore, ac flagitio coniunctam ſciret, maximas hoc quoque loco fruſtrationes eum dediſſe & ludibrium doctis debere ſtatim ſuſpicatus eſt.

Veruntamen quoniam longiſsimè à Criticorum iſtorum abeſt inſania, & plurimum in ſua cuique artifici profeſsione deferre ac credere didicit: rectè atque ordine facere ſe iudicauit, ſi mihi iudicium de Ioſephi Conatu & ſucceſſu potiſsimum deferret. Reſcripſi itaque feſtinanter nonnulla, ne ſcilicet ſolus mutus eſſem in hoc loquaci, ſcribaci, ac ſtrepero ſæculo (Nam ſi vnquam, hoc certè tempore veriſsimum eſt illud Iuuenalis:

laqueo tenet ambitioſi
Conſuetudo mali, tenet inſanabile multos
Scribendi Cacoethes, & ægro in corde ſeneſcit.)

Reſpondi, inquam, paucula, quæ ipſe poſtea libro ſuo, quo Ioſephum L. Cornelia de falſis reum peragit, & furtim in Scaligerorum Verona, & Vicetia principum familiam irrepſiſſe

coar-

coarguit, appingendum & typis æneis in Germania deſcribendum curauit. Sed quoniam eius libri perpauca huc afferuntur exemplaria, complures autem amici videndæ meæ cum Ioſepho diſceptationis deſiderio teneri ſe oſtendunt: perſuaderi mihi paſſus ſum, vt eam denuò prelo ſubijcerem, & inter Italos homines volitare paterer. Ceterùm quoniam haud me fugit, quanta ſit Italicorum iudiciorum acrimonia, vt eò tutior diſputatio hæc mea in publicum apud eos prodiret, tuum potiſſimum nomen ei præſcribendum, tuæq. tutelæ eam, & patrocinio commendandam putaui. Quin enim velis ei auctor accedere, inſignis illa tua humanitas dubitare me vetat, quam tu mihi quotidie etiam nunc ita promptam & prolixam exhibes, vt a fortuna patroni tui, poſtquam in Summum Pontificem ſubrogatus fuit, nihil niſi maiorem iuuandi veteres amicos tuos cupiditatem acceſſiſſe tibi appareat, & de magnitudine animi tui quantæcumque ſortis capaciſſimi, cuiuis coniectare liceat. Nam quòd in tua eruditione, atque intelligentia tantum mihi paratum ſit præſidij; quantum ad commendandam, vel obſcuriſſimam & ſuſpicioſiſſimam inuentionem ſatis ſit, nihil hic me commemorare attinet, qui neque fortunæ tuæ blandiri volo, neque quam præclara ſit omnium eruditorum de te opinio ignorare poſſum; vt quem ſolum ex tot præclariſſimis Romanis Medicis ab Optimo Maximo Pontifice noſtro, vt ſuæ valetudinis curæ praeſſes, electum omnes ſimul gratulantur: In quo tu hactenus Officio *ea ſagaciſſima Artis medicæ noſtræ prudentia vſus es, vt Sanctiſſimum hunc Paſtorem, Patronum noſtrum ECCLESIAE non modò incolumem ſeruaueris, ſed diutiſſimè porrò florentem* Orbi & Vrbi *promittas, vnde tibi & meritas laudes perſoluimus, & meritis tuis dignos honores non immeritò auguramur.*

Nihil autem aliud à te peto, niſi vt meam pro communi honore noſtro aduerſus audaciſſimi Critici iniurias propugnntionem, pignus veteris inter nos amicitiæ, meæq. propriè in te obſeruantiæ eſſe patiaris.

Nam qui quàm potuit dat maxima, gratus abunde eſt:
Et finem pietas contigit illa ſuum.

Vt optimè canit Ouidius. Et demum quod hactenus ſtrenuè egiſti

Digitized by Google

egiſti (vnde tibi non minimam partem debeo, quod nuper à San-ctiſsimo Domino Noſtro, Horti Pontificij Vaticani præfectu-ram literis Apoſtolicis in perpetuum corroboratam obtinui) me tibi omni fide, cultu & obſequio addictiſsimum amare diutius pergas. Vale. ROMAE Calendis Auguſtis Anno 1607.

DE

Digitized by Google

DE NARDO ET EPITHYMO

Aduerſus

IOSEPHVM SCALIGERVM DISPVTATIO.

IOANNES FABER BAMBERGENSIS.

GASP. SCIOPPIO SVO, Conſiliario Auſtriaco. S. P. D.

MVLTVM eſt, quod à me petis, Vir Clariſſime, idemq́. amicorum meorum antiſtes, vt meam tibi mentem, & ſententiam ſuper illa *Ioſephi Scaligeri* de Spica Ciliſſa in Propertiano verſu commentatiuncula aperiã, & ſi quid fortè audacius, quam verius ab eo dictum videatur, liberè ad te perſcribam. Multum eſt, inquam, quod ſiue iubes, ſiue petis: nec tamen ſcio an plus etiam, ſi me ſuſcipiendæ prouinciæ tam duræ parem exiſtimas. *Haud equidem tali me dignor honore*. mi Scioppi, neque me ponderis, quo me oneras grauitas adhuc fallit. Noui facilè, cuius Ioſephus iſte Patris ſit Filius: eius videlicet, qui priore ſæculo tam Philoſophiæ, quàm Medicinæ, omninoq́. totius Encyclopædiæ diſtaturam ſua ſponte ad ſe reuocauit, & (velut ipſe totidem

verbis

Digitized by Google

verbis de ſe gloriatur) *ex Hippocrate pependit, cum Galeno laudem, cum Platone lucem quæſiuit nominis ſui, in Ariſtotelis faſtu conquieuit, in Latina deniq. lingua ea præſtitit, vt fatalem eorum leuitatem* mirari ſatis poſſe ſe negarit, qui ſecum *Varronem* togatorum omnium ſine controuerſia doctiſſimum componere fuiſſent auſi, cum ipſius iudicio, *neque Varro, neque illius temporis vllus, vel ſolos conatus ad ſimilia præſtanda afferre potuerit*. Quid iam filius, dæmonium illud viri, quiſquam ne eſt *a ſole ex oriente vltra Mæotis paludes*, qui ad ſummam tanti herois proceſſerit? Hic nempè ille eſt *Alpha* Criticorum, qui nos omnes, quotquot aliis ſtudiis operari conſueuimus, ex eoq. non ſatis magnum Critices vſum habemus, ſupercilio pluſquam patritio contemnendos putat: ſolus ſcilicet

—gallinæ filius albæ
Nos viles pulli nati infelicibus ouis.

In quem adeò propriè cadat Homericum illud:

a Πάντων γὰρ κρατέειν ἐθέλει, πάντεσσι δ' ἀνάσσειν.
Πᾶσι δὲ σημαίνειν.

a Vult ſupra omnes aliòs eſſe omnibus q; dẽ uult imperare omnibusq. rex eſſe.

Quinimo in tantam iam dignationem atque honorem ſucceſſit, opera monumentorum ingenij ſui, quæ in publico extare voluit, vt ſi ſe adorari permittere velit, religioſos ſui cultores plures inuenturus videatur, adeoq; quicquid & quocunq. modo dicat, non magno negotio aliis perſuadere poſſit. Scires non alij magis hoc ab Euripide dici:

b Τὸ γ' ἀξίωμα κἂν κακῶς λέγῃ τὸ σὸν
Πείσει· λόγος γὰρ ἔκ τ' ἀδοξούντων ἰὼν,
Κἀκ τῶν δοκούντων αὐτὸς οὐ ταὐτὸν σθένει.

b Dignitas, etiãſi malè dicas, tua pſuadebit. Sermo enim ab incelebribus profectus & à celebribus idem nõ idẽ valet.

Huc accedit, quod iam ſenior eſt Ioſephus, *ſenibus autem* ait Quintilianus, *auctoritas maior eſſe ſolet quod plura noſſe & vidiſſe creduntur*. Ego viciſſim vt Homerus inquit:

c Αὐτὸς μὲν νέος εἰμὶ, καὶ οὔπω χερσὶ πέποιθα,
Ἄνδρ' ἀπαμύνασθαι, ὅτε τις πρότερος χαλεπήνῃ.

c Iuuenis ſum, nec tã robuſtus, vt uirum queã defendere, cũ aliquis prior laceſſerit.

qui vt habeam omnia, quæ ad obtinendam de tali ac tanto viro victoriam, & ad trophæum excitandum pertinent, multis tamen videbor ſenectuti ipſi parcere debere, & miſerari

malam

malam ætatem, πολιόντε κάρη, πολιόντε γένειον. Vt enim non neſcis, *Canumq́. caput, canẽq. barbam.*

Magna fuit quondam capitis reuerentia cani,
Inq́. ſuo pretio ruga ſenilis erat.

Quid igitur faciam? Taceam? at ſilentium videbitur confeſsio, & cum voluntati tuæ, tum veritati defuero. Scribam? at deterrent me tam multa, quorum vnumquidq́. homini pudenti ſcupulum queat iniicere. Hæreo igitur, nec quid potiſſimum faciam, ſatis adhuc decernere queo. Veruntamen rationibus vtrinque ſubductis, plus eſſe inuenio, quod tibi à me, & veritati debetur.

Ante omnia enim reuerentiam tuam & amicitiam deinceps conſeruans, non poſſum tibi hoc ſaluo iure negare; *Amicorum enim orata curare*, vt Symmachus tuus vult, *bonæ frugis officium eſt, præcipuè ſi non refragetur æquitas poſtulatis*, *cum contractus Amicitiæ & Religionis*, vt idem ait, *æternus ſit*. Quamuis autem tu in me verè Flaminius ille fueris, qui, vt eſt apud Plutarchum, eorum, quibus benefecerat, commoda ita cordi habebat, itaque ipſos amplecti ac fouere ſolebat, vt ſi ipſe vltro eis potius beneficiis deuinctus fuiſſet, quam quicquam in eos benefeciſſet: quamuis etiam tua in amicos propenſio iudicium illud tuum plerumq́. tibi eripiat, quo alioquin, cum in literis, tum in rebus maximis conſulendis atque agendis, acerrimo & limatiſſimo vti te omnes, qui magis te tractant, admirantur, faciatq́. vt pluris ferè amicos facias, quam eorum mediocritas mereatur, ex eoq́. honeſto quidem, ſed tamen errore, neſcio quid magnum de ingenio, ſtudiiſq́. meis, quod ſuſtinere nequeam, ſiue tibi, ſiue aliis perſuadeas: non tamen vereor, ne ſi tot tuis in me beneficiis, & huic ipſi tam præclaro de me iudicio parem gratiam non referam (quod quidem ſi ſanus ſim, ne ſperare quidem auſim) ingratæ mentis crimen, aliorum exiſtimatione ſim incurſurus, cum tuus me Seneca doceat, *Non opus eſſe ad liberandam fidem facultatibus ſed animo: reddere enim beneficiũ eum qui libenter debet*. Deinde ſi quis nõ iniquus facto meo iudex ſedere velit, etiamſi nonnihil mihi in eiuſmodi de-

herbis plantiſq. diſputatione, meo quodam iure vindicem, arrogantiæ id mihi tribuendum minimè putabit, quod nihil ſcilicet extra cancellos profeſſionis hoc facto egrediar, neque immemor illius videri poſſim:

—— Quod Medicorum eſt
Promittunt Medici, tractant fabrilia fabri.

Nam vt optime Ariſtoteles: *Vnuſquiſq. ea rectè iudicat, quæ cognoſcit, atque eorum bonus Iudex eſt. Vnamquamq. igitur rem benè iudicat, qui in ea, abſolutè verò omnia qui in omnibus eruditus eſt.* Etſi enim ego libentiſsime fateor & præ me fero, his ipſis octo annis, quos hic Romæ feci, non ita me huic ſtudio Botanico fuiſſe immerſum, vt non Praxi medicæ, & vſui, partim in Vrbe ipſa, partim in florentiſſimo totius Italiæ (fermè dixerim Europæ) Hoſpitali Valetudinario ſancti Spiritus in Saxia, maiorem temporis ſtudiiq. partem tribuerim, inprimis autem humanorum cadauerum Anatomæ (ad æmulationem Aegyptiorum olim Regum: qui & ipſi cadauera aperiebant, propter illud puto γνῶθι σεαυτὸν) quorum cētena admodum diuerſi ſexus & ætatis ſecui: (in quibus ſi quid diligenti inſpectione & ſectione mihi fuit obſeruatum, quod ad hanc Artem & curatoriam partem adhuc illuſtrandam ſupereſt, Deo fauente, publico aliquando non inuidebo.) Cum tamen iam ſub tertio Pontifice Romano & Horti Pontificij Vaticani curam geram, & eam Medicinæ partem in Academia Romana publicè profitear, nihil me munere & profeſſione mea alienum facturum exiſtimaui, ſi huic oneri ſuccederem, & Medicorum ac Pharmacopœorum honorem vindicarem, falſoq. à Scaligero periculoſæ ignorantiæ crimen impactum ipſis eſſe, liquidò demonſtrarem.

Præclarè quidem Cicero; *Auctoritas docentis*, inquit, *in diſcendo plurimum nocet.* non tam igitur authores in diſputando quam rationes quærendæ. Quamuis enim, vt Plinius Iunior ait, nonnumquam modeſtiæ ſeruientes, *Cedere auctoritati debeamus*, rectius tamen eſſe ne ipſe quidem negarit, *in tanta re ratione, quam auctoritate ſuperari.*

Nec

Nec me fugit quod habet Lucianus, quod *qui velit admirationi eſſe, debeat aliquid nouum & ſingulare excogitare*. Et eodem monente, in mentem mihi venit, *quantum momentum habeat altum vociferari, & obſtreperum audacemq. eſſe*; eiuſq. ne Scaligerum non benè gnarum fuiſſe intelligo. Cui enim ignotum, quàm ei ſit

Ingenium velox, audacia perdita, ſermo
Promptus ——

Vt Iuuenalis ait? Et ſi verum quærimus, non vltimus eſt, ſed familiam ducit illorum, quos Clemens Alexandrinus graphicè depingit: *Qui ſeipſos erigentes calumnias verbis inuenire contendunt contentioſas cõparantes quaſtiones, dictiuncularum venatores, puſillarum quarundam artium* (Critices dixeris) *amulatores, litigatores & iurgiorum conſarcinatores*. Ita enim me ſancta noſtra Hygeia amet, ſuoque me ſemper nomine condecoret, vt in hac omni benè verboſa eius diſputatione de ſpica Ciliſſa, non niſi litigium perpuſillum de neſcio, quibus vocabulis tanquam fluctus in ſimpulo commotos inuenio. At enim non ita Myſon, qui volebat *non ex verbis res, ſed ex rebus verba eſſe inquirenda, neque debere propter verba res perfici, ſed rerum gratia verba conſummari*. Vnde Cleanthes rogatus, *cur olim cum pauci philoſopharentur, multi clari euaſerint, quia* inquit, *tum res quidem ipſa exercebatur, nunc autem verba ſolum*. Vt minimè abhorrens ſit, quod quidam dixit: *Vt Terra quæ gignit ſalē, nihil aliud gignit, ſic ingenia fœcunda in literis, in ceteris ferè rebus non perindè multum valere*. Quare metuendum mihi minimè eſt, ne dignitas Scaligeræa, obicem mihi in veritatem inquirenti ponat, cum is in alienam meſſem falcem mittat, & ſepta tranſiliat vt dici in Gymnaſiis ſolebat. Etenim vt Athenæus rectè docet; *Grammaticorum eſt iudicare, cuiuſnam ſint hæc vel illa poemata*. Ab illis igitur non rarò Ars noſtra corrumpitur, cum Medicina ſit opus minimè ſedentarium, nec otioſorum & cunctantium.

At enim abſterrebit me forſitan cana eius ſenectus. Sed me confirmat Lucianus: *Verbis*, inquiens, *Omnis ſenex ſem-*

B 2 per

per armatus eſt, nil non iactans, ſed parum re præſtans.

Vel quia nil rectum, niſi quod placuit ſibi ducunt,
Vel quia turpe putant parere minoribus, & quæ
Imberbes didicere, ſenes perdenda fateri.

Vt Horatius canit. Quod ſi autem Sophoclæum illud mihi impingere Scaliger voluerit:

a Οἱ τηλικοίδε καὶ διδαξόμεσθα δὴ
Φρονεῖν πρὸς τηλικοῦδε τὴν φύσιν?

non deerit mihi quod ex eodem Sophocle ipſi reponam:

b Μηδὲν τὸ μὴ δίκαιον, εἰδ' ἐγὼ νέος
Οὐ τὸν χρόνον χρὴ, μᾶλλον ἢ τἄργα σκοπεῖν.

aut etiam ne πραγματικώτερος videar, ex Menandro:

c Μὴ τοῦτο βλέψῃς, εἰ νεώτερος λέγω,
Ἀλλ' εἰ φρονούντως τοὺς λόγους ἀνδρὸς ἐρῶ

a An tali ætate diſcemus ſapere à iuuene? b Hoc nihil iniuſti; ſi vero iuuenis ſum, nō ætatem, ſed rem conſidera. c Ne hoc reſpicias an iunior loquar, ſed an viri ſapientis verba proferam.

Senibus auctoritas maior eſt, (fateor) *quod plura noſſe & vidiſſe creduntur: Sed non eſt expectanda vltima ætas, cum ſtudia præſtent, vt quantum ad cognitionem pertinet rerum etiam præteritis ſæculis vixiſſe videamur.*

Quare miſſo tandem antilogio ad rem ipſam accingar, & inſuperhabito ætatis diſcrimine, tanquam vnus ſcilicet antiquorum hominum (vt cum Varrone loquar) ſubductis ſuperciliis, quod res poſtulabit, dicam.

d Χρὴ μὲν δὴ τὸν μῦθον ἀπηλεγέως ἀποειπεῖν
Ἧπερ δὴ φρονέω τε, καὶ ὡς τετελεσμένον ἔσαι
Ἐχθρὸς γάρ μοι κεῖνος ὁμῶς ἀΐδαο πύλῃσιν
Ὅσχ' ἕτερον μὲν κεύθει ἐνὶ φρεσὶν, ἄλλο δὲ βάζει.

d Oportet ſanè reſponſū apertè dare ſicut ſentio. Odi enim ſeu clauſtra Erebi quicunq. ore loquuntur aliud, & aliud tacito ſub pectore claudunt.

Nunc tempus eſt, mi Scioppi, rogandi te, vt bona cum pace ac gratia tua ſermonem à te auertere, & paulisper cum Ioſepho tuo colloqui, & qualia ſint quæ ipſe pro ſuo Critico ſupercilio in hac Dictatura ſtatuit, quam deniq. rectè atque ordine veterum loca reſtituerit, ad libellam & amuſſim examinare poſſim. Tu interim, quod aſsiduè ſoles facere, vt te factis magis, quàm ſermonibus verè *Stoicæ ſectæ Inſtauratorem* demonſtres, literariam hanc pugnam patienti animo auſculta, *nam de Oleribus, quod ſolum reſtat nobis, eſt digladiandum*, quibus quaſi ſolis, & ſine vino

pran-

prandia tua conſtare ſolent: Cæna enim ex ædibus tuis ſcito pluſquam Stoico, proſcripta iamdudum exulauit.

Quare age adeſdum nobis, *Ioſephe*, vtq. quid te velim facilius intelligas, verba tua, quibus non Medicos modò, ſed Collegas etiã iſtos tuos, Criticos dico, magnificè confutas, hoc eſt, ante victoriam triumphum agis, mecum hic recognoſce. Scribis in cõmentariis in Propert. lib. 4. Eleg. 31.

Terq. lauet noſtras ſpica ciliſſa comas) Et Ouid.

Et ſonet accenſis ſpica ciliſſa focis.

Iam comitia Criticorum conuenerunt, vtrum de Croco an de Nardo hic intelligendum eſſet. Et tandem de Nardo & prærogatiua & iure vocatæ ſuffragium tulerunt. Sed ego eorum magiſtratus vitio creatos obſeruaui. Itaque eorum nullam rationem habendam cenſeo.

Quis *Deus* tibi (vt Catulli tui verbis vtar) *non bene aduocatus, Vecordem parat excitare rixam?*

Ne tibi regnandi veniat tam dira cupido.

Cum Criticis tibi res eſt. An figulo moleſtus eſt figulus? Næ iſti Critici inſolentes fuerunt, malamq. rem ſibi quæſiuerunt, qui ſine Imperatore ſuo comitia agere & inconſultu tuo, de nardo ſuffragium, excluſo croco, ferre auſi fuerint. Neque adeò tu immeritò vitium in ipſis obſeruas, & quorum vlla habenda ſit ratio, dignos negas: Verum enim quoniam, vt Catullus tuus loquitur, *Non ſatis eſt iſtuc vno te dicere verbo*, Subiungis: *Nam ſi apud Ouidium Spica Ciliſſa eſt Crocus erit & hic apud Amerinum noſtrum. Quod enim de nardo intelligi non poſſit, fidem fecerit, quod nardus Cilicia ſpicam non habet.*

Saluus ſum philoſophari incipis. Si apud Ouidium Spica Ciliſſa eſt Crocus, & hic erit: benè habet. Et ſi apud Ouidium Spica Ciliſſa non eſt Crocus, nunquid cauſę dices, quin neque hic ſit? At quibus tu id argumentis concludis? Certè vel nullis vel friuolis, tuaq. iſta ſapientia minimè dignis. Vt enim tibi quod falſiſſimum eſt, temporis cauſa largiar, ac concedam, Spicam Ciliſſam apud Ouidium Crocum eſſe, an continuò & apud Propertium

erit

erit? Si enim tu mihi concedas,

Quod tibi poſterius largo ſermone probabo,

Nardum quandam Ciliciam eſſe, & Spicam vocari,& ego tibi dem Crocum Spicam dici & in Cilicia naſci, an non vtrimq. Spicam Ciliſſam habebis? quarum alteram celebret ſuo verſu Propertius, Ouidius alteram. Sed Nardus Cilicia Spicam non habet, inquis; nequit ergò Spica à Poeta appellari. Hic mihi videris non ex veritatis præſcripto,ſed ad oſtentationẽ philoſophari. Nã nec Crocus Spicam habet, quod tu tamen paulo poſt ais,ego nego; aut ſi Spicam habet, longè iam meliore ratione in Nardo Cilicia radices Spicæ vocabuntur. Si namque bulbuli croci tibi ſpicæ ſunt ad allij nucleorum ſimilitudinem,quid hæſitas radices Ciliciæ Nardi, radicibus Aſphodeli,Dioſcoridis ſententia.ſimiles,ſpicas vocitare? Audi Patrem tuum ex cuius commentario in 1.de Cauſ. Plantarũ Theophraſti cap. 4 tu ea quæ de Spica poſtea adducis exſcripſiſti (*Turpe eſt Seni ex commentario ſapere*, ait Seneca, minimè turpe ex commentario paterno, ſi te audimus) vbi cum Theophraſtus dixiſſet, magnum atque compreſſum non æque paſſibile eſſe, neque ad germinandum propenſum, qua de cauſa diuidere nos allia in nucleos ſolere, quando terræ,vt germinent, infigimus,ſubiicit pater: *γέλγεις nucleos interpretatus eſt, Plinius ita vocat Spicas. Spica autem dicta, quia in mucronem deſinunt, vnde inſpicari & ſpiculum.* Hic (vt veluti Parergon hoc addam,) pater tuus miſerè labitur, quod quaſi interpretem reprehendit,quod non ſpicas verterit cum Plinio: Cum tamen is ipſe Plinius lib. 19.c.6. Natural.Hiſt.cum allij cõſiderationem inſtituiſſet,ſcribat: *Allium ad multa, ruris præcipuè medicamenta prodeſſe creditur. Tenuiſsimis & quæ ſeparantur in vniuerſum velatur membranis,mox pluribus coagmẽtatur nucleis, & his ſeparatim veſtitis.* Vbi de Spicis ne gry quidem,vti nec in aliis Plinianis locis. Audaciæ igitur ſuę pœnas nobis dabit. Habes tamen pro te M. Catonem vnico in loco,& Columellam,qui Spicas in allio vocarunt, rationẽ huius appellationis ſuppedi-

pedita tibi Pater tuus; *quia in mucronem deſinunt*, inquit. Certe Aſphodelo ſeu haſtulæ regiæ, vt Dioſcorides delineat, radices ſubiacent oblongæ, rotundæ glandibus ſimiles, quas ſi vnquam conſpexiſti, multo magis ſpicis frumentaceis ſimiles (oblongiores enim ſunt) mecum exiſtimabis, quam illas allij capitum particulas. Nunc autem fidem tuam teſtor, quæ allij cum croci bulbo ſimilitudo? hanc ego nondum reperi, neque in Vaticano noſtro Horto, neque apud Hericum Coruinum meum, hominem Batauum, pharmacopœum ſolertiſſimũ, & cognitione atque vſu herbarum πολλῶν ἀντάξιον ἄλλων, qui tam exoticis quam noſtratibus plantis Hortum hic abundantiſſimè ornatum inſtructumq. habet. Si enim integram croci radicem ſpectes, iam bulbi omnes ſpicæ appellabuntur.

Verte omnes te te in facies & collige quicquid
Siue animis ſiue arte vales.——

Comitia nunc Criticorum, cum voles conuoca, ſimulq. exquirite bulbos & omnes cæpas, an præter allij ſpicas apud antiquos auctores hoc nomine bulbos indigitatos vſpiam inueniatis. Sin autem radiculas, quæ ad latera ſæpius, ſi quando luxuriat bulbus, adnaſcuntur, cum nucleis alliorum compares, quid tandem ſimile? Cum in croco omnes per ſe radices iam non amplius ſoboles, ſed matres, ſua ſingulæ folia & flores demum emittant, quod nullo modo in allio coniuncto ſolet euenire. *Quæ verò* (ſcilicet plantę) *transferuntur* (inquit Pater tuus loco paulo prius laudato) *aut ſimul cum caudice panguntur, vt ſtolones, aut ſine ſtipite nuda radix, vt fit in arundine. Hoc quoque non vno modo. Namque aut oportet integram eſſe radicem, vt rapi, cyclamini, croci, aut non refert totane an pars defodiatur. Quin partes hæ non vno modo. Quippe aut mutila vt aſparagi, aut integra, vt allij ſpica.* Hæc ille. Sed ſcin' quid ſuſpicer? Idem huiuſmodi Criticis vſu venire, quod Plato ex Steſichori ſententia Troianis ſcribit, eos ſcilicet veræ ignaros Helenę de imagine ipſius decertaſſe: Non aliter certè eos, qui plus quam ſatis ſit, de verbis ſatagunt, effugere res ipſę ſolent,

lent, vt in tenebris Andabatarum more, ac tantum non de Aſini vmbra digladientur. Alia hic de nardo non inutiliter addantur, ſed ea differre in locum commodiorem præſtat, *ne vel nimis perſequamur feſtinando, vel diutius euagemur perſequendo*. Pergis tu.

Quod autem in ara crocus incenderetur, id verò teſtatur Tertullianus libro de Cultu Mulierum: Crocum capiti mulier Chriſtiana ingerit vt in aram, quodcunq. enim immundo ſpiritui excremari ſolet, id niſi probis & neceſſariis vſibus adhibeatur. *En locupletem auctorem qui omnem euictionem præſtet.*

Væ mihi! *qui quoties quid rerum veſtrarum deguſto, crudos mihi fungos comeſſe videor, & acerba mala, & ſi quis alius ſtrangulat cibus*. Quid verò ſi tibi vltrò demus, Crocum in ara incendi ſolitum, quo rationis momento nos coges, vt Crocum eſſe Spicam Ciliſſam credamus? quod ſi hoc amplius id quoque tibi demus, qua fronte Nardum noſtram etiam Spicam Ciliſſam eſſe pernegabis? An non vides diuerſos auctores, diuerſis vſibus res diuerſas poſſe applicare? quorum alter ſacra, alter conuiuia celebrat. Aut igitur ſolum bulbum croci cum allij nucleis, aut omnes omninò bulbos Spicas debere appellari, vt in ſequentibus ſignificas verbis, dicere neceſſum habes. Primùm apud nullum vnquam demonſtrabis idoneum & locupletem auctorem, niſi tibi patrocinetur Hercules Ciofanus Ouidij ille Commentator, qui hæc pro te: Et *ſonet accenſis &c.*

Antonius Fanenſis hoc loco & Ioſephus Scaliger in Propert. lib. IV. per Spicam Ciliſſam crocum debere intelligi rectè admonent, contra Pauli Marſi opinionem. Confirmat & hanc, quam ego quoque probaui, opinionem Ouidius ipſe in Ibin, vbi ita eſt:

Quotue ferat dicam terra Ciliſſa crocos.

Egregium ſanè Dialecticum *(ſanè iſti Critici inter ſe congruunt concorditer)* Crocus naſcitur in Cilicia, ergò Spica Cilicia eſt Crocus. Sed bene factum, *vt ſimiles habeant labra lactucas*. Sin autem omnes bulbi ſpicæ ſunt, an tibi Narciſſus, an Hyacinthus non eſt bulbus? an non hic etiã

in Ci-

in Cilicia, in qua ſponte, & vbique locorum, vt omnes fatentur naſcitur? Cur igitur ſpicæ nomine, non dicam Ciliſſæ apud poetas non inſigniuntur? Audi Cynthiam conquerentem apud Propertium:

Hoc etiam graue erat, nulla mercede hyacinthos
Iniicere, & fracto buſta piare cado:

Sed omittamus has Criticas nugas, nemini enim niſi ali cui ex tuis iſtis diſcipulis forſan has noſtras bulbaceas ſpicas probabimus. Hoc interim firmiter tibi perſuade, hoc in loco per Spicam Ciliſſam non niſi Nardum intelligi, ſic præter plurimos alios Beroaldus ille tuorum poetarum commentator ſentit, cui ſi tu non vſque adeò amicus es, conſiderandum primo tibi erat illud Clementis Alexandrini: *Non propter eum qui dicit ſunt imperitè ea priùs damnanda, quæ dicuntur, ſed ſunt conſideranda quæ dicuntur an veritati cohæreant*. Quamuis & ego in eorum cenſu nomen meum profiteor, qui ſunt vt ait Poeta:

Nullius addicti iurare in verba Magiſtri.

Poſſum innumera proferre quæ cauſæ meæ fauent; Sed vereor, *ne dum ſatis rem probare conor, hiſtoriam texiſſe videar.*

Τοὶ γὰρ ἐγώ τοι ταῦτα μάλ' ἀτρεκέως καταλέξω.

Enimuerò ego tibi hæc valde verè enarrabo.

Quantum ſtuduerit Antiquitas odoriferis vnguentis, vel Plinius nos docet Prooemio ſuo lib. 13. Hiſt. Natur. *Hactenus in odoribus habent pretia ſyluæ*, inquit, *erantq. per ſe mira ſingula iuuitq. luxuriam ea omnia miſcere, & è cunctis vnum odorem facere, ita reperta ſunt vnguenta*. Quod longè ante ipſum docuit nos Theophraſtus lib. 9. Hiſtor. Plantar. cap. 7. Et plurima hac de re ſunt loca auctorum vt videre potes, lib. 4. de Natura vinorum & Conuiuiis Antiquorum *Andreæ Baccij* viri optimè de Philoſophia Naturali, Medicina & Antiquitate meriti, cui ego ante hos ſeptem annos è vita excedenti in hac Romana Academia Profeſſor ſucceſſi. Inter vnguenta autem pretioſiſſima narratur fuiſſe Nardinum & Spicatum, ita vt Nardi Spica in Regale etiam vnguentum ingrederetur. Conficiebatur & Crocinum non eo inficias, ſed vt idem monet Plinius, minus

ſuaue & Medicinæ magis vtile. Et cap. 3. eiuſdem libri, *In M.* inquit, *Ciceronis monumentis inuenitur, vnguenta gratiora eſſe, quæ terram, quàm quæ Crocum ſapiunt.* Nam Antiquos certum eſt, (vt ex eiuſdem loci Pliniani verbis colligitur, *quod ſpiſſitudo vnguenti delectet multos, linique etiam non perfundi tantum voluerint*) Capillos vnguentis ſibi irroraſſe, vnde Propert. lib. 2.

Nequicquam perfuſa meis vnguenta capillis.

Et Tibullus lib. 1.

Illius è nitido ſtillent vnguenta capillo.

Quod ſi Plinium legiſti cap. 1. huius libri, iam mihi manus dabis ac fateberis in capite, delitiarum non Medicinæ cauſa, perfundendo, (cum Amerinus noſter de conuiuio agat, quamuis ſi eos qui genio indulgebant ſuæ ſimul ſanitatis rationem habere voluiſſe pertendas, non inferiorem locum mereatur oleum ſpicatum, quod teſte Galeno 1. de Compoſitione ſecundum loca, ad defluuium capillorum vtile predicatur) nullum crocini vſum fuiſſe, præſertim cum hoc capillos tingeret pingeretque, non tam ex ſe ipſo, quam quod Cinnabaris ipſi addebatur. Et idem ipſe Plinius cum quę quibus in locis vnguēta in pretio haberi ſolerent demonſtraſſet, nō Romę, ſed in terris Cilicię, poſtea Rhodi tantum laudatum olim fuiſſe crocinum teſtatur. Et quid eſt ꝙ adeò tibi Nardus diſplicet? an ingratus odor? Auſculta patrē tuū. 2. de cauſ. plant. c. 2. *Qui vulgaris Nardi*, inquit, (nedum Indicæ) *deteſtantur odorem, digni ſunt quorum olfactui ſubijciatur, nolo ineptire.* Pręſtat igitur, & odore & colore nardinum crocino, hoc enim illi pręponere

Id mihi cum vanum, tum delirum eſſe videtur.

Quod vel à Tibullo laudatur:

Illius è puro deſtillent tempore nardo

Et extremo libro tertio.

Iamdudum Syrio madefactus tempora nardo.

Vbi *Syrio* pro *Tyrio* velim legas, quod tibi alio in loco reponendum putanti non difficulter aſſentior libro nempe 3. Eleg. 4. quanquā interpretatio iſtic tua controuerſi adhuc

huc iuris eſt. Tu enim per Syrium rorem *Malabathrum* exponis Horatiani ſcilicet verſiculi auctoritate inductus, quæ tamen tanta non eſt, vt Malabathro potius quam Nardo apud Tibullum locum faciat. Nam & Dioſcorides Syriam Nardi Indicę ſpeciem laudat & montanam Nardum, quę ab aliquibus Thylacitis vocatur in Cilicia & Syria naſci affirmat, vndè non omninò abhorrentem, & ineptam coniecturam ducit Beroaldus, cum credit Plinium quod Nardi Cilicię non meminerit, eam ſub Syriacę nomi ne deſcribere voluiſſe. Et Martalis in Xeniis:

Frange toros, pete vina, roſas cape, tingere Nardo.

En verè locupletem auctorem qui omnem euictionem præſtet. Sed neque Galenus nobis indictus abibit, quem ſi legiſſes, iam primas Nardino vnguento dediſſes, vel ex hoc ſolo eius loco 1. de compoſ. ſec. loca cap. 5. Vbi cum multa recenſuiſſet medicamenta, quę vnguentis odorem conciliant, concludit demum: *Si quis pro diuitibus velit ea parare inijciendam eſſe Nardum Indicam. Celticam & Montanam.* Crocus contra quam incommodè capitis lotionibus aut linimentis, pręſertim deliciarum gratia addatur, idem tibi Galenus affirmat qui 2. de compoſ. ſec. loca diligenter monet in Hieram ſiue Picram medicamentum expurgando ſtomacho vtilę Crocum *moderatè* eſſe coniiciēdum, quod quidam ex eius vſu capite lędantur, quod ipſum ſæpè ex ſolo croci odore perpetiamur: Etiam mentem eo perturbari tradit. Perungebant vnguentis itaq. conuiuantes frontem, tempora & capillos, vt maiorem inuicem inirent ex ea ſuaueolentia gratiam. Vnde & à CHRISTO Domino encomium hoc meretur Maria Magdalena, *quod bonum opus eſſet operata, cum in caput Seruatoris ſui effunderet Alabaſtrum Vnguenti Nardi pretioſi, quo tota odore domus implebatur.*

Sed quid vetat quin iam vice verſa ſic argumentemur? Apud Amerinum noſtrum Spica Ciliſſa eſt Nardus, ergò & apud Ouidium. Verum enimverò Amerinus comas lauat, Ouidius igni dat pabulum. Sed nihilominus plana

ſunt. Idem Amerinus non procul ab eo qui nobis contro-uerſus eſt loco hęc habet:

Cur ventos non ipſe rogis ingrate petiſti,
Cur Nardo flamma non oluere mea?

Vnguenta enim funeribus & rogis iniici ſolita teſtatur Plinius. Ouidium etiam loqui, non de Croci floribus, ſed de ipſo nardino vnguento, hinc diſce quod ait: *Et ſonet accenſis*, &c. Sonant enim & olea & vnguenta ac ſtrident in flammas iniecta aut infuſa.

Quin in Croco (ſequeris in tuo commentariolo) *Spica vocatur, id quod in allio: quamquam non id cremari ſolere certus ſum, ſed* συνεκδοχικῶς *ita totum crocum vocatur. Iam Nardi Ciliciæ nulla ſpica, ſed Indicæ, & ſerò vt puto in Indico ſpica vocatum eſt id, quod radix eſt verius quam ſpica. Idq́. Latinum potius eſt, quam Græcum, bulbos radicum ſpicam vocare: quare puto in eo Græcos ſequutos eſſe Latinorum idioma. Nam ſanè talis nulla eſt ſpica aut bulbus Nardi Ciliſſæ: quæ eiuſmodi erat vt propter breuitatem in faſciculos colligi aut conſtringi non poſſet, ſed in ſacculos congerebatur. quo nomine dicta* θυλακῖτις. *Nicander Alexipharmacis.*

Ἀλλὰ σὺ πολλάκι μὲν σταδίην εὐανθέα νάρδυ
Ῥιζάδα θυλακίτοσαν ὁπάζεο τλύ τε κίλισσαι,
Πρηόνες ἀλδαίνυσι περὶ πλημμυρίδα κέσρυ.

Τυλακόεσσαν *intelligit hoc eſt* κίλισσαν, *&, vt Dioſcorides vocat* ὀρείνην. *Quare diligenter hoc conſiderandum atque obſeruandum: Spicam Ciliſſam hic eſſe bulbum croci, quamquam pro Croco ipſo accipitur, vt ſpicam nardi eſſe bulbum nardi Indicæ. Græci quidem* νάρδυ στάχυν *dicunt, ſed non* κρόκυ στάχυν, *neque* σκορόδυ στάχυν. *Quare apparet vt dixi, imitatione Latinorũ Seplaſiarios Capuæ, & eos ſecutos omnes Græcos id ſpicam dixiſſe. Contra* στάχυς *Græcis eſt, quicquid nucamenti modo compactum mucronato faſtigio ſemen incluſum gerit, quod præcipuum in frugibus cerealibus, à quarum ſimilitudine Græci* ῥιζοτόμοι *in Thymo, ſtœchade & ſimilibus* στάχυν *ponunt.*

Quid ni Sophoclæis hic verbis exclamem.

Ὦ πολλὰ λέξας ἀρτίως φρονῶν τ' ἔτι.

O quam

O quam multa iam ac ſtulta verba effudiſti.

Sed rectè Tertullianus: *Cæcitatis ſpecies duæ facile concurrunt, vt qui non vident ea quæ ſunt: videre videantur quæ non ſunt*. Quarum hęc tibi contingit in Croco, illa in Nardo. In croco, ais, ſpica vocatur idem quod in allio. At tu

Auius à vera longè ratione vagaris.

quo enim id nobis idoneo teſte probas? Ouidio, inquis, apud quem crocus ſpica vocatur.

Et ſonet accenſis ſpica cilisſa focis.

Sed hoc domi meę eſt principiũ petere, vt ſcholę loquũtur, hoc ipſum enim eſt, quod quęſtionem controuerſiamq. facit. Et quaſi re pręclarè & ex ſententia abs te geſta defunctus fueris, iam appellationis etiam originem indagas, eamq. à Latinis deriuas, qui bulbos radicum primi ſpicas vocarunt: horum imitatione, inquis Seplaſiarij Capuę, eoſq. ſecuti Gręci omnes, bulbos ſpicam dixere. Qui verò ſunt iſti Gręci, & qui ſunt hi Latini? Dioſcoridem dices, M. Catonem & Columellam. Hic vnicus Græcus, & duo Latini: quos tu ſingulos ferme multiplicas. Quod enim hic forſitan velis Plinium adducere, meminiſſe potes, quam malè hęc patri tuo res ceſſerit idem tentanti: Cum Plinius nullos bulbos, ac ne allij quidem, ſpicas vocet. Refer nobis, ſi potes, tot illos pręter Dioſcoridem Gręcos. Nę tu mihi videris ille apud Athenęum Didymus Grammaticus βιβλιολάθας dictus, id eſt ſuorum librorum oblitus: qui cũ modò ſcribas Gręcos quidem dicere νάρδυ ϛάχυν ſed non κρόκυ ϛάχυν, neque σκορόδυ ϛάχυν, modò tamen affirmas Græcos Latinorum idioma ſecutos, dum bulbos ſpicas appellant. Si enim ipſe tu fateris, neque allij nucleos, neque croci tui bulbum, ab vllo Gręcorũ ſpicam vocari, quid eſt quod nobis velis poſthac perſuadere noſtris tantum mandragorę oculis offuſum, vt non habeamus compertum quam inſigniter nugeris? Et vt ſemel dicam ſolas Nardi partes Dioſcorides ϛάχυς hoc eſt ſpicas vocat, in allij radicibus ex multa ſectili ſobole cõpactis ῥᾶγας & ἀγλῖθας, Theophraſtus γέλγεις, Plinius Nucleos, Columella & Cato ſpicas,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

cas, Grçci item ὄνυχας & σκελλίδας hos eoſdem vocant. Quare deſine nobis poſthac imponere, & per me quidem illuc vnde malum pedem attuliſti, cum croco tuo diſcedere, operamq́. te luſiſſe exiſtimare potes.

Age nunc alteram illam tuę cęcitatis ſpeciem itidem detegamus, & niſi Medicinam omnem reſpuis, perſanemus etiam; ſiquidē Nardus nobis pertractanda à Galeno olim ad ocularia medicamenta mirè celebrata eſt. Multa reſpondere poſſem ad hunc ſermonem, ſi mihi concedas. Sed infinitum eſt de omnibus diſputare quę nimis longum eſt etiam ſine diſputatione enumerare. Erit tamen aliquando (ſuperis annuentibus) locus & tempus non modo de Nardo, ſed quamplurimis aliis plantis, ex Dioſcoride, Theophraſto & Plinio, tam Vaticanorum Codicum opera, quam propria experientia, & iudicio, emendatiora, quam in vulgaribus codicibus leguntur, loca afferendi. Nunc hoc vnum meminiſſe hic operæ pretium fuerit, cum Dioſcoride & Galeno & Recentioribus pleriſq. tres præcipuas Nardi ſpecies deſcribi: Indicam, Celticam, & Montanam. Montana autem in Cilicia & Syria naſcitur. Repeto quod dixi. *Non enim nocet bis dicere, quod benè dicitur,* vt Plato ait: Syriam vocari tum montanam, tum ſecundam illam ſpeciem Indicæ, quarum vtraq. ob odoris gratiam commendatur. Hanc ego Montanam & Ciliciam Nardum per ſpicam Ciliſſam à poeta intellectam tibi narro. Sed nardi, ais, Ciliciæ nulla ſpica eſt, verum Indicæ, quę & ipſa verius radix eſt, quam ſpica. Nec nihil, nec omnia dicis Ioſephe, ſed qualemcunq́. benè dicti gratiam mox ſequentes errores omnem effundunt, qui ferè tot ſunt, quot voces. Etenim dum probare conaris in Cilicia nullam talem ſpicam eſſe, qualem in Indica, bulbum videlicet; rationem hanc affers, quod tam breuis ſit, vt in faſciculos conſtringi nequeat, ſed in ſacculos debeat congeri, vnde Thylacitis vocetur. Quod ſi de tota hac planta, vt verba tua ſonare videntur, tibi ſermo eſt, iam tibi Dioſcorides depingit caulem & folia in hac nardo inſtar Eryn

gij,

gij, & dubitas adhuc an in faſciculos queat colligi? Sin de ſola radice; Graciliores has dicit illis in aſphodelo, quæ reuera ſunt longæ & teretes, vt connecti non ita difficulter poſſint. Sed demus tibi etiam hoc ipſum, an ideò allij nuclei tibi ſpicæ non vocantur, quia in faſciculos non poſſunt ſtringi, ſed in ſacculis reſeruantur? Et Indica Nardus, nobis diſſoluta, Celtica in manipulos coacta adfertur. *Vide mi Scaliger in quos anfractus te ipſe induas.*

Falſum eſt igitur ideò, quod in ſacculos colligatur, Thylacitim dictam eſſe. Non quod neſciam θυλάκιον καὶ θύλαξ loculum aut ſacculum ſignificare: Sed quia longè alia ratio huius in Nardo Etymologiæ eſt, quam illa quę tibi probatur: quam ſi tu hactenus, vt credi poteſt, ignoraſti,

Diſce, ſed ira cadat naſo rugoſaq. ſanna,

diſce inquam modo ex Scholiographis Nicandri, Grammaticis illis, quorum Scholia in Homerum antiquiſſima, in Sophoclem Aeſchylum & Pindarum exſtant. Hunc ego in gratiam ſtudioſorum rei herbariæ & pharmaceutices Poetæ locum tribus vt aiunt verbis, clariorem dabo. Cum Nicander loco citato de Alexipharmacis monuiſſet, non eſſe obliuioni tradēdam potionem illam ex Pharico (cuius veneni etiam Plinius meminit lib. 28. c. 10.) maxillis grauem dolorem inferentem, quinimo trementes & inſipientes reddentem, & vnica demum die occidentem, vt quæ guſtu nardo non abſimilis ſit, ſubiicit ſtatim eius veneni Alexipharmacum in his verſibus ſuperius laudatis.

Sed tu ſæpè ad menſuram beneſloridam nardi
Radicem ſacculoſam exhibe, quam etiam Ciliſſi
Montes gignunt, circa inundationem Ceſtri.

Vbi nullum eſt dubium, quin montanam illam nardum, ſpicam Ciliſſam nobis vocatam Poeta deſcribat, quæ circa Ceſtri fluminis eoſdem montes præfluentis inundationem, vigorem acquirit, quam quidem vult exhibendam σταθμόν hoc eſt ad menſuram & proportionem vt habent commentarij. Audiamus hos Grammaticos an tecum ſentiant; Hoc illi modo. θυλακόεσσαν explicant: καὶ θυλακόεσσαν τὴν ἐμφερῆ

θυλάκῳ

θυλάκῳ, χηματίσας δὲ εἶπεν ἀπὸ τῆς ῥίζης. Τοιαύτη γὰρ αὕτη ἡ τῆς νάρδου ῥίζα θυλακώδης τῷ εἴδει. *Sacculoſam*; inquiunt, *quæ* ſimilis [redacted] *ſacculis. Figuratè verò dixit, ex radice, talis enim hæc nardi radix ſacculoſa ipſa forma.*

Hæc confer cum tuo commento,

Quod procul à vera nimis eſt ratione repulſum.

Succenſebis mihi, quod illis tamen Grammaticis, quam tibi fidem adhibeam pleniorem: ſed non eſt vt malè te hoc habeat, ſi perpendas cũ animo tuo Græcos eos Scholiographos vocum illarum Græcanicarum vim melius pernouiſſe, & ſæpius procul dubio eandem radicem ſpectaſſe, quod enim Pater olim tuus Cardano ſuo, hoc ego tibi meritò exprobrare poſſum: *Vbi Tu nardum montanum vidiſti Dioſcorida? qui nunquam in Cilicia aut Syria fuiſſes. At ibi tantum naſcitur, neque ad vſus noſtros exportatur.* Vides vt

Nequicquam patrias tentaſti lubricus artes.

Omnia enim difficilia, cum quis contra naturam ſuam facit quæ non decent. Non difficilè quidem aliena improbare, ſed meliora reponere laboris eſt. Concludis demum & ſententiam fers in hac tua Dictatura Critica.

Quare diligenter hoc conſiderandum atque obſeruandum, ſpicam Ciliſſam hic eſſe bulbum croci, vt ſpicam nardi eſſe bulbum nardi.

De priore nil dicam, tam friuolum enim eſt, vt iam cauendum ſit, ne id ipſum quod pro vtilitate ſtudioſorum dicitur, incommodum eorum, dum diutius detinentur, eſſe videatur.

Quis verò te Rhizotomus docuit ſpicam Nardi Indicæ bulbum eſſe? bulbaceam ſaltem dixiſſes, leuius hoc ferri potuiſſet. Sed

——me rides & nimis vncis
Naribus indulges,

quaſi bulbum & bulbaceum eſſe multum differant. Audi me quæſo: nam

Tibi bene volens ſuadeo, cũ uenit autẽ te bene monentem audire.

εὖ σοι φρονήσας εὖ λέγω. Τὸ μανθάνειν
δ' ἥδιστον εὖ λέγοντος, εἰ κέρδος λέγει.

Bulbos

Bulbos duos tantum proponit nobis Dioſcorides lib. 2. cap. 61. & 62. quorum primus eſculentus, ſecundus vomitorius. Horum neuter ſpica nardi eſt. Bulbacea verò ſunt quæ κεφαλόῤῥιζα à Græcis appellantur, vt Pater tuus Theophraſtum interpretatur loco iam dicto vbi ait: *Appellat κεφαλόῤῥιζα Bulbacea, ſicut & nos porrum capitatum & allij capita legimus in Faſtis apud Ouidium.* Theophraſti verò hęc ſunt verba: *Sunt enim quæ tam ſponte quam radice ſata proueniũt vt quæ capitata conſtant radice, atque omnino quibus craſſa carnoſaq. radix eſt.* Quod diligenter velim animaduertas. Hinc idem tuus Pater in 1. de cauſ. plant. cap, 7. *Nam* γλίσχρον, inquit, *gluten eſt, & in bulbaceis glutinoſitas, quæ in viſco ſumma eſt.* Exquire has notas in ſpica Indica & videbis *te in extremum periculum perductum & planè in acie nouaculæ conſtitutum.* Inuenies quidem ſpicarum agglomeratum cumulum, ſed nec carnoſum, neque glutinoſum, verum piloſum & ipſo ferè pumice aridiorem.

Quid tibi ego dicam quod omnes mortales ſciunt?

Spica Indica non eſt diſſimilis Algę noſtræ marinæ gramineæ, hanc ego cum illa conferens dum ſuperiore proximo anno ad portum maris, Horti noſtri Pontificij maritimis plantis adornandi cauſa, proficiſcerer, ſatis ſuperq. introſpexi. Nam & in Nardo Indica piloſa ſpica, paleaceum folium, ſimilis radix, nec flos nec ſemen, quod ſciam, natali loco & virtutibus diſtinguuntur. Algam verò nemo bulbum appellauerit, ſat ſcio. Attamen non extra aleam omnino ſum. Theoph. ſiquidem lib. 4. cap. 7. hiſt. Plant. Algam marinam noſtram gramineam, ſimilem dicit quo ad radicem cæpis gethiis, at cæpæ bulbi ſunt, vt teſtatur Cornelius Celſus: *Ex oleribus*, inquit, *Valentiora rapa, napiq́ & omnes bulbi, in quibus cæpam quoque & allium numero. Hic*, ne ſis ſolicitus *ego quidem meos oculos habeo, nec rogo vtendos foris.* Reſpondeo igitur hic inſtitui ſimilitudinem, non quod vtraq. ſit bulboſa radix, hoc eſt, vt declaratum, rotunda, carnoſa, & glutinoſa, ſed quemadmodum cæpa gethya habet ſuas compactas cæpas, eaſq́.

oblongas potius, quam rotundas & aliquantulum ſquamoſas, ſic ſe rem habere in Alga marina, tu adiunge in Nardo Indica, compactis vtrimq. oblongis ſpicis, piloſis tamen, ac ſiccis, minimeq. carnoſis. Quid multis? non longè abieio Theophraſt. ipſe litem noſtram diremerit. Τὸ δὲ γήθυον καλύμενον ἀκέφαλόν τι, καὶ ὥσπερ αὐχένα μάκραν ἔχειν ὅθεν καὶ ἡ βλάστησις ἄκρα, καὶ ἐπικείρεται πολλάκις ὥσπερ τὸ πράσον διὸ καὶ σπείρουσιν αὐτὸ, καὶ ἐφυτεύουσι. Quæ Plin. ita vertit: *Gethyum penè ſine capite eſt, ceruicis tantum longæ, & ideò totum in fronde, ſæpiuſq. reſecatur vt porrum, ideò & id ſerunt non deponunt.*

Cur igitur ſpicam vocarunt veteres ipſam Naidum Indicam? Quia ſpicæ frumentariæ ſcilicet ſimilis eſt, cum inſtar ariſtarum habeat ſuos oblongos pilos, & acuminetur in verticem. Apage igitur cum alliorum tuorum nucleis, quos quia ſpicas vocarunt Cato & Columella, ſtatim exiſtimas Græcos eoſdem ſecutos propterea etiam ſpicas nominaſſe: quod ſi ita eſt cur non Dioſcorides allij nucleos etiam σάχυς appellat? ad quorum imitationem dicis νάρδυ τῶν σάχυων dictam: imo ipſa tua allij ſpica ad frumentariæ ſpicæ figuram nomen aſſumpſit, quamuis tamen huius appellationis rationẽ aſſignare te diffidis, pater verò tuus audacter ad eius exemplum hanc interpretatur. Et ſi vel hoc maximè etiam tibi demus, tamen non omnes bulbi, allij ſtatim nucleis aſſimilantur.

Verum hoc exaudio adhuc ignotum planè, an radix ſit ipſa Nardus Indica, cum doctiſſimus ſimul & maximè perſpicuus Auicennæ & Meſuæ Commentator Ioannes Coſtæus in 1. Meſuæ libro velut conceptis verbis iuret, ipſum etiam Galenum noſtrum ſibi repugnantia ſcripſiſſe, quando lib. 9. de Compoſ. Sec. loca agens de Philonis compoſitione contendit, Nardum Indicam *verè ſpicam dici, falsò radicem*. At contra 1. de Antid. *falsò vocari ſpicam dicit, neque enim eſſe ſpicam ſed radicem*. Quinimò ignorantiæ eum arguit, quod velit Philonem intellexiſſe Indicam Nardum, cum ipſe Creticam intellexerit, quæ nil ſit aliud, quam Phu Dioſcoridæ. Sed ſalua ſunt omnia, nec quicquam

pugnæ

pugnæ, ſi limatius res expendatur. Dubito autem, ne dum Galenum ex hoc periculo libero, in aliud eum neque id leuius coniiciam, veruntamen amica veritas.

In primis igitur vellem nos docuiſſet Coſtæus, quare Philo intellexerit potius *Phu* ſiue nardum Creticum quam Indicum, niſi velit per ſpicam *phu* eſſe intelligendum. Spicæ enim non ipſius phu Meſues mentionem facit, in hoc ipſo quem Coſtæus explanat loco, quando Philonis Pharmacum deſcribit. Nam quod fortaſſis ſe velit defendere per eandem Galeni explicationem, qui vult, dum hos Philonis verſiculos declarat:

Et drachmam dictæ falsò radicis ab ipſa
Terra, Piſſæo quæ Ioue clara manet.

Creticum nardum eſſe accipiendum *cum fabularum Scriptores tradant Iouem in Dictæo Cretæ monte educatum, occultatum ibidem à matre Rhea, ne & ipſe à Patre Saturno deuoraretur. Appoſuit autem Ioui Epitheton Piſſæi, quemadmodum multi etiam extra poeticam, in communi ſermone dicere ſolent, per Aeſculapium Pergamæum, per Dianam Epheſiam, per Delphicum Apollinem, per Veſtam Eleuſinam.* Iam autem in confeſſo ſit in Creta non naſci nardum, ſed phu; id tale non eſt vt abſterreat nos, ne credamus Philonem non voluiſſe ſpicam nardi potius quam phu. Et ſi hoc ipſi etiam Coſtęo vltrò daremus, Galenum in hoc fuiſſe deceptum, quod ſpicam nardi voluerit naſci in Creta, nondum probaſſet Philonem, Creticum nardum, hoc eſt vt ipſe exponit, *phu* voluiſſe hic denotare. Nam idem Galenus adhuc magis confirmans Philonem non phu, ſed ſpicam Indicam voluiſſe exprimere, hoc affert argumenti, *quod ex India ebur eſſeratur, ex quo ſtatua Iouis in Piſſa facta ac formata fuerit.* Addimus nos maiorem huic veritati lucem ex ipſis verſiculis deſumptam. Cur etenim dicat Philo accipiendam eſſe *falsò dictam radicem*, ſiquidem nemo ſanæ mentis negauerit, radicem phu adeò veram & eſſe & dici radicem, vt nec ouum ſit magis ouum.

Altera dubitatio maior eſt an verè radix ſit ſpica Indi-

ca. Galenus hic ſibi contraria non ſtatuit, cuius hæc ſunt ipſiſſima verba ſuper Philonis verſiculis: *Quin & naras ipſius drachmam vnam conijciendam cenſet, quam radicem falsò dictam appellat, quandoquidem ſpica nardi verè nominatur.* Non negat Galenus per hæc verba hanc eſſe radicem, neque affirmat ſpicam eſſe diuerſum quid à radice, ſed falsò dictam radicem eſſe à Philone, cum vſus obtinuerit hactenus vt ſpica vocitetur. De nomine itaque Galeno eſt quæſtio non de re.

Quicquid autem Galenus intellexerit per Nardum Creticum, hoc certo certius eſt, diſplicuiſſe hoc ipſi in Philonis compoſitione. Cum enim eodem capite rationem adfert ingredientium eorum medicamentorum, hæc de nardo addit: *Eſt autem non modica concoctoria vis omnium frigidarum affectionum in nardo ſita; verum creticum nardum inijcere non oportet.* Cum tamen ſuperius dixiſſet quod Philo hic nardum Creticam intellexerit, quæ ſi nil eſt aliud quam phu Dioſcoridis, iam fuit probatum, de phu non eſſe locutum. Quid igitur, inquis, Nardus indica eſt Galeno? Radix reſpondeo. Cui rei argumenta dicam apertiſſima ex aliis nonnullis Galeni locis. Siquidem 1. de Antid. cap. 14. ſcribit: *iubet deinde Andromachus Indicam nardum imponere, quam ex eo quia ſpicæ figuram imitatur* (per ſpicam non intelligit allij ſpicam, nam hanc nunquam σαχὺν vocat) *nardi ſpicam nominarunt quamuis radix ſit.* 8. verò de ſimplicium facult. radicem vocat, dũ eius vites enumerat. Et adhuc clarius 1. de Antid. cap. 15. quando catalogum ponit radicum ad Theriacæ compoſitionem venientium: *Radices autem*, inquit *hæ ſunt Zinziberis, Iridis, Coſti, Nardi Indicæ, Nardi Gallicæ* &c. Ita vt amplius dubitare nefas ſit, Galenum per nardum Indicam, ſpicam nardi, quæ eidem radix eſt, intellexiſſe.

Verum enimuerò hic Præceptori adhærere non poſſum. Quod enim nos nardi ſpicam, quia ſpicam frumentaceam æmulatur, appellamus, non eſt radix, ſed radicis germen, ex radice non fibroſa & cirroſa, qualis depingitur à pleriſq;

riſq. & qualem in cępis etiã videre eſt,quæ tibi fortè cauſa fuit, vt bulbum hanc vocares, ſed è craſſiore oblonga & geniculata, tranſuerſáq. quam pollicis craſſitie reperi, cui non multum eſt diſſimilis illa, quæ Iridi,arundini, aut algæ noſtræ marinæ eſt, fibroſis tamen hinc inde per terram, capillaribus radiculis diſperſis, quæ velut meſaraicæ venæ ex terra ventre communi, ad maiorem truncum, quæ portę cauęq́. venę reſpondent, nutrimentum conuehunt, vbi poſtquam cor ipſum, quod medium ſedet inter radicem & germen, attigit, alteratum vitali aura in germen prorumpit.

In hac autem Indica nardo pręter haſce piloſas ſpicas conglomeratas, & ex diuerſis nodis ac quaſi radicis corculis erumpentes, adſunt folia etiam & ſtipulæ paleę ſimilitudine, illa in alga marina etiam reperiuntur,hę abſunt, quibus fiſtuloſis cauliculis an flos & ſemen inſideat, mecum ceteris ignorare fateor. Videtur tamen hęc planta ex imperfectioribus vna eſſe, quę per ipſa radicum genicula ſe propagat. Spicas autem has etſi radicem ipſam intueri non contingeret, ſupra terram tamen eminere non negabit, qui eas diſrumpendo, in ima earum parte, vbi à radice reuulſę, terram & ſabulum ſolummodò, non etiam per totam ſpicam videbit inhęrere.

Hoc ita ſe habere mecum ſentiet, qui non oſcitanter Dioſcoridis caput de Nardo Indica legerit. Quod enim quis afferat eundem Dioſcoridem,cum dicit eam debere eſſe puluere reſperſam, ſi bona ſit, & ſi cęnum radicibus hęreat eſſe auferendum, cum autem pręter ipſas ſpicas alię nullę nobis vſui ſint partes,videntur hę radices eſſe. Vbi hoc ſciendum,duplicem in ſpicis his puluerem reperiri, vnum ex illis ipſis ſpicarum pilis ſitu aut attritu fractis, alterum ex terra ipſa, & illum quandoque toti ſpicę,hunc verò infernę eius particulę,qua radici inſidebat, imò quę aliqua pars,eaq́. abrupta radicis eſt,inherentem: Vterque puluiſculus abluendis manibus adhibitus, odorem minimè ingratum reddit. In quem ſenſum ea à Galeno dicta

1. de

1. de Antid. *In qua cauiſſe oportet, ne quis, quam lotam vocant nobis vendat, eſt autem hac nardus qua prius ab vnguentarijs cocta, vt ipſorum mos eſt, pro integra venditur. Quam ob rem Omphain barbara voce dictam emere conuenit, cuius radici terra adhuc annexa ſi contrectetur, nardi odorem habet.*

Non deerunt quibus plus æquo verboſus ac longus fuiſſe videar, quos meminiſſe velim quod rectè ait Quintilianus: *Satius eſſe aliquid narrationi ſupereſſe quam deeſſe.*

Nunc ad Ciliſſam ſpicam hoc eſt ad caput ipſum totius diſputationis accedere tempus monet: de qua vt ſummatim, quod ſentio, complectar, Poetam per Spicam Ciliſſam, Nardum Ciliciam intellexiſſe contendo. At *enim nulla in Cilicia nardo ſpica*: quid tum? nec enim poeta hoc ſcire tenebatur, qui verſuum ſuorum ſatagens non ita curioſè herbarum Icones diſquirebat, & non rarò cum vulgo loqui volebat. Nardus autem quælibet ſpica vocari ſolebat: hinc ſæpe apud veteres ſpicam pro nardo in compoſitionibus legere eſt, quod mihi iam confirmare non erit difficile. Si enim certùm eſt, per falsò dictam radicem intelligi ſpicam, Galenus autem monet per ſpicam ibi non intelligendum nardum creticum, neque herbam eam montanam, quæ potius herba nardites quam nardus dicitur, hoc ſequi neceſſum eſt, Galenum hęc voluiſſe monere, ne quis audito nomine ſpicæ accipiat aliam præter Indicam, atque ex hoc concludi, omnes tum temporis nardos, etiam non veras, Spicæ nomine à populo abuſiuè tamen appellatas. Quid igitur eſt quod accuſemus poetam, ſi ipſe foliorum radicum, germinum ac fructuum non fuit tam exactus inſpector, atque fuit bonus poeta? Sed ecce tibi teſtem plus ſatis locupletem & exceptione maiorem, Galenum dico, qui omnem litem paucis componit. Is enim licet non rarò diſtinguat has nardos, Indicam vocans ſpicam Indicam, Celticam ſæpe radicem Celticæ, & Ciliciam demum noſtram, Nardum montanam: Tamen 1. de Compoſ. Sec. loca, omnes omninò nardos ſpicas vocat: *Et ſi pro diuitibus, inquit paraueris* (ſcilicet vnguenta) *ſpicam*

Spicam nardi Indicam, celticamq. & montanam iniicies.

Aliquod igitur & nos decretum contra pertriſtem, & acerbum iſtum Medicorum Cenſorem & Criticorum Criticum ſtatuamus, & ſua pænè verba hoc ei modo reddamus: *Quare diligenter hoc conſiderandum atque obſeruandum, Spicam Ciliſſam hic non eſſe bulbum croci, ſicut nec pro croco ipſo accipitur, vt nec ſpicam nardi eſſe bulbum nardi Indicæ.*

Hæc tu, Ioſephe, acri iudicio, quod vellem te tam ſæpe facere, quam feliciter poſſe iudico, perpende.

—— Et ſi tibi vera videntur,
Dede manus: ſin falſa putas accingere contra.

De Nardo itaque plura iam non addam, ne illud mihi à moroſo lectore inculcetur:

Maxima de nihilo naſcitur hiſtoria.

Ad alteram diſputationis huius partem tanto libentius me confero, quanto magis medicos periculoſę ignorantię à Scaligero argui hic animaduerto: ſed

Quo me circumagam quæ prima, aut vltima ponam?

Hanc mihi non iniquus lector veniam dabit, ſi non rarò verba verbis reddam, cum Scaligero enim mihi res eſt, quem ex illis eſſe, *quibus*, vt ſcribit Quintil. *nullus finis calumniandi, ſed cum ſingulis pænè ſyllabis commorandi, quamuis non debeat quiſquam vbi maxima rerum momenta verſantur de verbis eſſe ſolicitus*; hęc quæ ſequuntur eius verba ſatis declarant.

Dioſcoridis ſunt verba de Epithymo nondum à quoquam intellecta. Ea ego in gratiam τῶν ὕλης ἰατρικῆς *ſtudioſorum ponam.* Ἐπίθυμον, inquit θύμυ ἐστὶν ἄνθος τῦ σκληρυ ἔρυ καὶ θύμβρᾳ ἐοικότος. ἔχει δὲ κεφάλια λεπτὰ κῦφα οὐραγὺς ἔχοντα ὡς τρίχας. *Hic diligētiſſimus vir atque latinitatis obſeruantiſſimus Ioannes Ruellius & ſe & alios in magnos difficultatum anfractus induit, quum vertit:* Capitula habet tenuia, & leuia, & in eis caudiculas quaſi capillamenta. οὐραγὺς *vertit caudiculas. Dupliciter lapſus eſt, & quum putat deminutiuum* οὐρὰς *eſſe* οὐραγὺς, *& quum putat caudiculas deminutiuum caudæ latinè poſſe deduci. Neque hoc ſatis. Nam*

quot

quot lites inter Rhizotomos ſeuit hac interpretatio, alijs gracè neſcientibus, alijs lanam caprinam ſomniantibus, miſeret me eorum, qui Dioſcoridem tractant & gracè neſciunt.

Quid me alta ſilentia cogis rumpere, tibiq. totidem acerba verba reponere? tamen quod reclamo ne conuitium putes, *aliud enim*, ait Plato, *eſt contradicere, aliud conuiciari.* An tibi pro Cenſorio tuo ſupercilio vltra ipſa tempora adducto, ita in quoſuis extra tuæ artis ac profeſsionis cancellos debacchari impunè erit? Nam hic ego Euripidis præcepto vtar:

Si modeſtus eris erga nos modeſtiā noſtrā uiciſſim experieris: iratus verò ſenties iratos.

Σώφρων καθ' ἡμᾶς σώφρον' ἀντιλήψεται
θυμούμενος δὲ τεύξεται θυμουμένων

Siquidem vt Aeſchylus exiſtimat:

Πάσχειν δὲ κακῶς ἐχθρὸν ὑπ' ἐχθρῶν οὐδὲν ἀεικές.
Malè tractari hoſtem ab hoſte nihil abſurdi.

Quid ſibi vult hæc ſuperba tua ſentẽtia? *Dioſcoridis verba nondum à quoquam intellecta*? Gallo tibi facient medicorum filij *& ſtatuam dabunt auream ſolidam faciundam ex auro Philippeo, quæ ſiet ſeptempedalis, factis monimentum tuis*, ſi tamen, quod minaris Artem noſtram tam rara doctrinæ tuæ luce illuſtrabis. Sed vellem te Protagoram in hoc ſequi, qui vt eſt apud Ariſtotelem, *cum quem docuiſſ.t iubebat æſtimare quanti viderentur ea quæ ſciebat, & tantum accipiebat. Si enim maiora te tua fingere, quam ſunt comperiamus, non ſolum vanum te, ſed malum eſſe etiam quando id gloriæ cauſa feceris*, Ariſtoteli in Ethicis aſſentiemur.

Lapſus eſt Ruellius, ais, *in voce caudicula. O magnam vim ingenij tui*, cauſamq. cur nouas excitares rixas?

Non te conuenit puerilia ſectari.

—— οὐδέ τί σε χρὴ
νηπιάας ὀχέειν

Næ tu nimis directus, & auſterus es vocularum cenſor; cum etiam Plato permittat te pro arbitrio tuo nominibus vti, modò id declares quid quoq. nomine ſignificare velis. Sciebat etiam Lucretius Græcorum inuenta

Difficile illuſtrare latinis verſibus eſſe.

Deinde *Nobis non licet eſſe tam diſertis*,

Qui

Qui Muſas colimus ſeueriores.

Dicat igitur pro caudiculis (quoniam per te non licet vt nonnumquã bonus dormitet Homerus) paruas caudas Ruellius noſter. Sed nec οὐραγὲς has ſignificat, vrges. Aſt quem tu nobis ex Græcis auctorem citas, qui tecum hanc vocem hoc ſignificatu repudiare velit. Nec abſurdum videatur ſi dicamus, Dioſcoridem hominem Caſtrenſem & bellatorem ad legionem, vti voluiſſe hac voce, à cauda exercitus ad rei cuiuſq. extremum translatâ ſignificatione, quam mecum coniecturam facit Ferdinandus Imperatus Neapolitanus in literis ſuis nuper ad me datis, quem rerum naturalium, quas domi ſuæ publicæ commoditati aſſeruat, Condum & Promum dicere poſſis, has qui non vidit, Neapoli nihil vidit. *Satius in loco foret*, mi Ioſephe, *diſcere, quam ſcribere & libris editis de fama periclitari.* Vehementer enim dubito, ne vnus illorum ſis, quos grauiter Quintilianus notat, *qui dum in veteribus libris reperta imperitè immutare ſolent, & dum librariorum inſcitiam inſectari volunt, ſuam confitentur.*

Quod enim ais hæc Dioſcoridis verba tot inter Rhizotomos lites ſeuiſſe, qui tandem ſunt illi, niſi tui ſimiles, *qui omiſſa rerum (qui nerui ſunt in cauſis) diligentia, quodam inani circa voces ſtudio ſeneſcunt?*

Sed ecce fit miſericors Ioſephus noſter, miſeretq. iam eorum, qui Dioſcoridẽ tractant, & tamen Græcè neſciunt. Scilicet nec ſunt, nec fuerunt, nec poſthac reliquis erunt in annis, qui Græcè ſcient, & Dioſcoridis mentem ſapient. Tu credo, quæ Critica tua eſt audacia, Græcum idioma vt relictam à patre hęreditatem tibi ſoli cernendam putas. Sed ſi me audis

—— δάμασον δὲ μένος καὶ ἀγλώσσα θυμόν.

Et magnos iſtos Spiritus contine in pectoribus.

At Dioſcorides, ais, *non figuram Epithymi hic nobis proponit, ſed thymi illius, qui ſatureiæ ſimilis eſt: qui in Cappadocia, & Pamphylia frequentiſſimus ſponte naſcitur. Non, inquam, Dioſcorides Epithymum deſcribit nobis, neque capillamentum illud*

lis erat potius, quando ipſi vt Græca illa Dioſcoridis verba ſonant in Latinum ſermonem verterunt. Nam quod tu alias hic Græcas voces ſubſtituendas exiſtimas, id ne Dioſcorides quidem potuiſſet olfacere, neque enim omnes, vt ipſe tu, vates ſunt, neque artem didicerunt hariolandi. Puto equidem te vnum eſſe Deliacorum, quorum complures Cicero Deli fuiſſe tradit, qui cum ouum inſpexerant, quę id gallina peperiſſet dicere ſolebant.

Sed laudo te quod tandem

—— quietum

Accipis in tales animum mentemq. benignam.

Quando te illis ignoſcere, veniamq. non grauari ſignificas, hominem certe te monſtras quia

Ὀργῆς νοσούσης εἰσὶν ἰατροὶ λόγοι.

Iracundia commota medetur ratio.

Iam autem te ſolum eſſe illum, qui (ſi ſuperis placet) errores in Dioſcoride poſſis deprehendere

(Οὕτως οὐ πάντεσσι θεὸς χαρίεντα δίδωσιν
Ἀνδράσιν οὔτε φυὴν οὔτ᾽ ἂρ φρένας οὔτ᾽ ἀγορητύν
Ἄλλος μὲν γὰρ τ᾽ εἶδος ἀκιδνότερος πέλει ἀνήρ
Ἀλλὰ θεὸς μορφὴν ἔπεσι στέφει.)

Deus non largitur vnis omnia, ſed alij aliud.

quod id fortaſſis non temere quemquam aſſenſurum metueres, his verbis docere nos conaris.

Nam pro ἀραιοὺς ἔχοντα ὡς τρίχας *legendum, aio,* οὐριαχοὺς ἔχοντα ὡς στοιχάς. *Epithymum, inquit, eſt flos è thymo duriore ſatureia ſimili capitulis tenuibus, leuibus mucronata cuſpide, quali ſtœchadis. Ita enim vertendum erat. Nam Dioſcoridis Epithymum, neque eſt capillamentum de quo ſupra dixi, neque hic illum niſi de ſpica Thymi agere certum eſt, ſed illius thymi, qui tantum Satureiæ ſimilis eſt. Nam & Thymus* στάχυν *habet, vt fæx pharmacopœo ſcit, & teſtatur Nicander* περὶ γάλακτος ἐμπυτιασθέντος, *quum ait.* ἢ ὲ νέον βρυόεντα θύμου στάχυν *& ſtœchas ad eius inſtar* στάχυν *habet. Dioſcorides de ſtœchade,* ὁμοίαν ἔχουσα κόμην θύμῳ, *&* αὐτοψία *id docet. Ergo Epithymum Dioſcoridis tãtum capitulum & Spica Thymi durioris eſt, ac Thymbrã referentis. Intelligo Thymbram, quã veteres* κεφαλωτὴν *vocabãt, quia* κεφάλια, *vt hic thymus habet. Serenus:*

Ac Thymbræ ſpeciem quam commemorant Cephaloten. *οὐριαχοὺς igitur vocat ſpicas à ſimilitudine cuſpidum in Sibynis & haſtis, quæ Homero & οὐριαχοὶ & σαυρωτῆρες dicuntur. Eleganter igitur, ait, capitula illa Thymbræ eſſe mucronato faſtigio inſtar cuſpidum, imo ipſa faſtigia cuſpides vocat.*

Quid ais tandem, Ioſephe? An tibi illud perpetuo in mente, & in ore?

Sic volo ſic iubeo, ſit pro ratione voluntas.

An tibi apud Medicos etiam, non Criticos modò, Dictatoris poteſtatem arrogas? *Sic legendum aio*, inquis. ſcilicet

Cur tibi non liceat iuſſit quodcunq. voluntas?

Hæc certe ſola voluntas tua tantum potuit, vt furcillata germana Dioſcoridis ſcriptura, ea verba, de quibus numquam ei οὐδὲ κατ᾽ ὄναρ in mentem venit, imperiosè ſubſtitueres.

Epithymum eſt flos, inquis, *è thymo duriore Satureia ſimili, capitulis tenuibus, leuibus, mucronata cuſpide quali ſtœchadis.* Hicne in quo te obiurgo, ipſe imiter, tibique ſimilis euadam, hoc eſt in verbis nuger, breuiter ſic à me accipe. Duplex tu, (vt ego iam paulo antè innui) Epithymum ponis, vnum, vt vno verbo dicam, Arabicum, illud videlicet capillamentum, quod tu neſcio quos pilos, lanam, credo, caprinam vocas, de qua vtinam minus ſæpè, quam facis, rixareris.

Alterum eſt Epithymum Scaligerũm his demum temporibus à te, miſeris homunculis, qui hactenus Dioſcoridẽ non intellexerunt velut diuinum quoddam munus cœlitus allatum: Ipſe nimirum flos thymi durioris. Vt de omni re in quacunq. arte & ſcientia ſententiam tuam feras, hoc *tam in procliui tibi eſt quam imber quando pluit.* Adeo nihil eſt commodius quam ſemper cum ſapientia loqui. Hactenus quidem ego prꝍter nuda & cruda tua verba nihil accipio, ne tamen omnino temerarius audias, argumentis etiam pugnare incipis.

Nam & Thymus στάχυν *habet*, ais, *vt fax pharmacopœorum ſcit, & teſtatur Nicander &c.* Hic vt verum fatear me tua

Scripta

Scripta pudet recitare & nugis addere pondus.

Calliſtratus,vt ex Atheneo diſcimus, maledictis inceſſit Ariſtarchum, quod eruditioni, qua preditus erat, veſtis non congrueret,tanquam ad doctrinam comparandam ea nonnihil conferret. Atqui te longè meliore ratione reprehendendum cenſemus, quod eruditioni, qua iam apud multos celebris es (tuo ne merito, an eorum potius errore,aliorũ eſto iudicium) maledicentiam illam tuã,quę philautię tuæ, peruerſę matris peſſima eſt filia, minimè conuenire arbitramur. *Vt fex pharmacopœorum ſcit* inquis; Tu ne vt de arte adeò ingenua,tam diuinę ſcientię, Medicinę nimirum, per quam ſolam parens tuus veſtram Scaligerçam illuſtrauit domum, operaria & famulatrice, honeſtius loqui neſcieris? *Sed conſuetudo,* vt recte Lucianus, *corrigi nequit, nec ſcarabæus ne ſtercus poſthac volutet, iuſſus vnquam paruerit.*

Verum quæ ſunt illa rationum momenta, quibus Epithymum tuum nobis ſuades, ſed nondum perſuades? Vbi namq. pluribus verbis ingenioſam tuam emendationem concludere videris, idem tibi euenit, quòd non rarò piſcatoribus, qui cum rete grauari ſentiunt, & magnam adeſſe piſcium copiam putant, ſæpius aut ſaxum, aut vas arena repletum reperiunt. Nam Thymus (ais) habet ſpicam, ergò Epithymum Dioſcoridis tantum capitulum, & ſpica thymi durioris eſt. Hic nolo tecum litigioſus ex Dialectica agere, vt quam ſine ratione concludas demonſtrẽ: Thymus habet ſpicam, ergo Epithymum eſt flos Thymi, hoc enim extra tuos limites eſt, Grammaticam itaque fidem tuam obteſtor, quid tibi mentis fuit, cum non ſolum Dioſcoridis textum contra omnium manuſcriptorum codicum fidem,quos vnquam vidiſti,quibus Vaticanus etiã, longè ille vetuſtiſſimus, notæq. minime vulgaris codex aſſentitur, ne vnius quidem literæ apice à vulgatis diſcrepante, non modo ex libidine tua corrupiſti, ſed nec ſatis etiam Grammaticè, vt te tamen decebat, quid velles explicaſti. Vt tamen tibi iam hęc ipſa eadem concepta à Dio-

Digitized by Google

Dioſcoride verba, dicis temporiſq. gratia largiamur, quę tu tibi ex tua libidine effingis, quam bene tamen in tuum Epithymum quadrabunt?

Epithymum, ais, *eſt flos è thymo duriore Satureiæ ſimili.* Hactenus non magna controuerſia, ſed quæ ſequuntur:

Capitulis tenuibus leuibus &c.

non ita ſicco ſunt pede tranſeunda. Nam inprimis amphibologia hic oritur, ad florem ne capitula, an ad floris matrem ipſum thymum potius referenda ſint. Quid nos pro te reſpondere iubes? in biuio enim iam hæres, & neutra ſemita ſua ſine parte pericli eſt.

Ad Thymum dices; non ad eius florem eſſe referenda, ſic enim ſuperius dixeras: *At Dioſcorides non figuram Epithymi hic nobis propoſuit. ſed thymi illius qui Satureiæ ſimilis eſt.* Hic ergò Dioſcoridis verborum ſenſus eſt, vt tu interpretaris. *Epithymum eſt flos è thymo duriore, qui thymus ſatureiæ ſimilis eſt, qui etiam Thymus habet capitula tenuia leuia, mucronata cuſpide inſtar ſtæchadis.* Quaſi tu dicas, & quaſi nemo intelligens tibi credat, aliam nobis à Dioſcoride thymi ſpeciem deſcribi, durioris nempè, cum illis capitulis, cuius flos Epithymum vocetur.

Sed quantum hic hallucineris mi Scaliger, celare te non poſſum. Quod ſi ego nunc Medicum exuam, & Grammaticum induam: Equidem

Non tam certandi cupidus, quam propter amorem,

quo nutriculam meam Medicinam proſequor, facere id videri debeo, vt animaduertant tui aſſeclæ, qui iam de Medicis triumpharunt, neque adeò te felicem eſſe, in ea in qua natus & enutritus iam conſenuiſti Grammatica arte, vt non in rebus etiam, non ita magni momenti, ne dicam grauioribus, turpiter offendas,

Et grauiter magno magnus labare ibi caſu.

Hic rogandus mihi beneuolus Lector, vt meā boní conſulat interpretationem, quæ ſi eloquentiæ colorem minus præferet, veritatis certè luce non carebit.

Ἐπίθυμον δὲ θύμου ἐστὶν ἄνθος, τοῦ σκληροτέρου καὶ θύμβρᾳ ἐοικότος.

Hoc

Hoc eſt : *Epithymum eſt flos Thymi durioris ſimilis Thymbræ, qui* (ſcilicet Thymus) *eſt ſimilis Thymbræ.*

Ἔχει δὲ κεφάλια λεπτὰ κοῦφα οὐραγὰς ἔχοντα ὡς τρίχας.

Ideſt : *habet verò* (non thymus, ſed flos ille ſeu Epithymum) *capita tenuia, leuia, habentia paruas caudas inſtar pilorum. Habentia* enim ad *capitula* refertur non ad plantam totam, vt tu ambiguè conuertis. Quare negare amplius non potes, non admodum bona fide in hoc loco transferendo te vſum eſſe, quandoquidem hæc verba : *capitulis tenuibus* &c. non tam ad florem quam ad thymum referri poſſunt, quod facilè imponit illis, quos tibi hic optaſſes lectoribus, qui græcè & latinè non admodum ſcirent, qui quidem ſecundum Ariſtotelis dictum *ignorantiæ ſibi conſcij eos admirantur qui magnum quid ac ſupra vires ſuas referunt.* Sed tibi tamen viro prudenti alioquin hæc non debebant excidere, niſi fortaſſis idem tibi quod illis, vt Quintilianus habet, euenire ſolet, *quibus omnia ſua dum naſcuntur placent, alioquin nec ſcriberentur.*

Sed tempus monet, vt rem ipſam pótius quam verba proſequamur. Lubet hic auctoritates adducere grauiſſimorum quorũdam ſcriptorum, vt qui hæc lecturi ſunt herbarum ſeduli indagatores, non me propria ſtimulatum voluntate, multo minus veſano quodam contradicendi ardore hæc tibi repoſuiſſe intelligant.

Scribit Meſues meus *Epithymum eſſe ex herbis ſupercreſcentibus alijs herbis, & eſſe ſimile cuſcutæ, & quod plantæ quibus ſupercreſcit ſint Alkil, & Alhaſce & quædam ſpecies Origani.* Vbi per Alkil, & Alhaſce intelligit Thymum, ac thymbram. Quinimo apud Paulum, Aetium, & Actuarium hæc res adeo nota eſt, vt etiam diuerſa capillamentis illis, pro vt in diuerſis reperiuntur plantis, nomina indiderint, vt Epithymi, Epithymbri, Epiſtæbes, pro vt in thymo thymbra, ac ſtæbe nutritur hæc planta.

Iam ſi Galenum audias, is omnibus in locis, quibus de Epithymo ipſi ſermo eſt, de facultate purgatrice eius mentionem facit, vt 6. de tuenda ſanitate cap. 7. ſuadet illis

quibus

quibus corrumpitur cibus, & non deſcendit, vt vtantur Cnico, & Epithymo pro deiectione. 13. Methodi cap. 15. in inflammatione iecoris per aluum vacuat, ſi cauum eius afficiatur cibis admiſto Epithymo. Et 2. de ſimplicium medicamentorum facultatibus cap. 5. *Tametſi ignorant*, inquit (loquitur autem de Empiricis) *quamobrem veratrum album ſurſum purget, nigrum deorſum detrahat, neque compertum habent, quare Cnicus pituitam ducat, atram verò bilem Epithymum, tamen medicamentis ad ea vtuntur, ad quæ vtenda vſus docuit*. De Theriaca ad Piſonem demum eandem ſententiam quod melancholiam purget Epithymum, ingenuè fatetur.

Sed reſpondes, nondum à me probatum eſſe, Galenum aliud, quam Scaligeræum tuum, vel vt tibi fingis, Dioſcoridis Epithymum intellexiſſe: florem videlicet durioris thymi. Et vt te magis aduerſus me defendere poſſis, ecce vltrò tibi à me arma: Galenus 6. de ſimplicium Medicam. facultatibus. *Epithymum*, ait, *thymi facultatem habet ad omnia efficacius*. Flos igitur thymi fuerit neceſſe eſt. Sed valde dubito, ne hoc ipſum in tuum præiudicium ſit dictum. Dic mihi, ſi Epithymum flos thymi eſt, qui fit vt Galenus totius thymi plantæ virtutes enarrans, de purgatrice facultate nihil quicquam meminerit? Nam 3. de Temperamentis cap. 4. recenſet thymbram & thymum inter medicamenta & alimenta. Et 2. de alim. facult. cap. 45. *videmuſq.* ait, *homines ferè omnia eiuſmodi obſoniorum, non alimentorum vice eſitare, quemadmodum etiam interdum porrum mandunt, & pulegium & thymum & alia id genus*. Eodem libro cap. 70. recenſet thymum, ſatureiam, pulegium, ſerpillum &c. inter obſonia ſponte nata. Et vt ad pauca redeam, vbiq. attribuit ipſi facultatem vrinam, menſes & fœtus prouocandi, viſcera & thoracem expurgandi, numquam verò ventrem ſoluendi. Sed inſtas: Galenus non de floribus, verum de folijs fortaſſis loquitur. Et hic eſt nodus ſoluendus. Accipe hæc igitur & tace. Galenus 4. de Tuenda ſanit. cap. 5. *Debet autem ſi haberi*

beri poteſt, inquit, *aniſum Cretenſe eſſe, Thymum autem Atticum, aut planè ex editis locis & ſiccis, cuius quicquid lignoſum eſt circumciſo coma ipſa vna cum floribus inijcietur*. Loquitur autem de Confectione Diatrionpipereon paranda, vbi nè verbulum quidem de purgatione, ſed de ventriculi corroboratione, in qua purgantium meminiſſe nefas eſt: Et tamen Scaligeræum Epithymum, flos thymi dico, inijcitur.

Quid ergò? an ipſum ſibi Galenum repugnare dices, vt qui Epithymum omnia quæ thymum poſſe aliàs aiat, modò neget? At enim nihil hic agis, poteſt Epithymum omnia quæ thymum, & efficacius & plus etiam; an ideo thymum omnia ea, quę Epithymum, poſſe neceſſe eſt? Conſidera hæc & mentem ſaniorem recipe.

Duplicem igitur vim habet Epithymum, manifeſtam vnam, occultam alteram, vt Medici loquuntur. Priorem, vt Galenus vult, Epithymum cum thymo communem habet, ſed potentiorem: poſteriorem ſibi propriam: quod ipſa Galeni verba laudato loco docent: *Epithymum thymi facultatem habet, ad omnia efficacius* (manifeſtis intellige qualitatibus) *exiccat & calefacit in tertio gradu.* Habes igitur Galenum per ſuum Epithymum longè aliud intellexiſſe quam florem thymi. Quod à Dioſcoride quin ſit edoctus, nullus dubito. Quomodo enim fieri potuiſſet, vt Dioſcorides ſcriptor alioquin tam diligens, adeò hic dormitaret, vt ſi flos thymi tam diuerſam à tota planta reliqua naturam obtineret, ne verbulo quidem illud indicaret, ne videlicet in exhibendo thymo audaciores eſſemus, & pro condimēto Catharticum propinaremus? *Hebetibus*, inquit ille, *oculis in cibo prodeſt, per quam vtile pro condimento duntaxat ad vſus eorum qui rectè valent.*

Attamen nec hic omninò è periculo me expediui. Nam Dioſcorides (quod tu vel quicunque alius rerum noſtrarum maiorem vſum habens obiicere forſan queat) lib. 4. inter purgantia aliam thymi ſpeciem nobis deſcribit, quæ quod poſſit habere etiam aliam vim, quam thymum ipſum

libro 3. deſcriptum, non adeò eſt abſurdum. Præclara & te digna argumentatio. Cur igitur Dioſcorides non etiam Nardi ſpecies diuiſit, quarum aliæ pretioſiſſimæ & beneolentes, aliæ inutiles & fætentes, eodem tamen capite, quod & in aliis facere aſſolet, omnes enumerantur. An forſan quia hoc thymum 4. lib. ſatureiæ ſimile eſt, ideò tibi purgans eſt, & ex alimento aut condimento in Catharticum ſubitò tranſiit? Sed hoc tibi parum auxiliatur: nonne enim vides illud ipſum, quod 3. lib. deſcripſit Dioſcorides, Thymbræ ipſi eſſe ſimile, nec tamen ob id has habere, quas ſuo aſcribit Epithymo Dioſcorides proprietates? Lege ſi placet ſequens de Thymbra capitulum libro 3. cap. 36. *Thymbra* (ſiue vt vertunt communiter Satureia) *triuialis notitiæ eſt*, ait, *gignitur in locis aſperis, & tenui, ſolo thymo ſimilis &c. Eadem poteſt quæ thymum ſi modò con ſim ili ſumatur*. Vbi de purgatione nullum verbum.

At enim (nam id etiam exaudire videor) Thymo quoque aſcripta purgatrix facultas inuenitur *pituitam enim per ventrem detrahit cum ſale & aceto potum* docente Dioſcoride. Non id me fugit, ne erres, ſed id manifeſta, non occulta proprietate euenire tibi confirmo, cum acetum incidat viſcoſos humores, ſal abſtergeat, acrimonia thymi ſtimulando ventriculi tunicas vellicet, vt pituita illa ab eo expellatur. Longè alia ratio eſt in purgantibus, quæ certum humorem, ex certo membro, ex certa ac determinata nobiſq. occulta, cuius nullam reddere euidentem rationem poſſumus, qualitate euacuat, qua de re ſi neceſſe eſſe ducerem

Poſſem multa tibi veterum præcepta referre.

Nam & Sal hac manifeſta qualitate pituitam deducit, & acetum per ſe ſufficiens eſt, & nobis in oliuis aceto ac ſale conditis, ſi quotidiè experimentum capere volumus, effectus perbellè reſpondet, ante prandium ſumptæ enim ex ſtomacho cruditates abſtergent.

Et quid tibi mentis eſſe poteſt, cum Plinium legis, qui lib. 26. cap. 8. hæc habet: *Quidam aliter Epithymum tradunt*

dunt ſine radice naſci tenue ſimilitudine pili &c. Non eſt conſilium hoc loco vim facere voci *Pili*, ea enim optimè quadrat Ruellij verſioni, quamuis tu illos admireris, qui neſcio quos pilos, vt rides, vt *Homo & venuſtus. & dicax & vrbanus*, ſomniant in Epithymo. Hoc nobis dic ſodes, an vnquam ſine radice hunc florem vidiſti? aſt tuum Epithymum nil aliud eſt, quam flos quidam, quem Plinius ait ſine radice naſci, veluti quorundam eſt opinio. Necdum quieſcis. *Flos tamen*, inquis, *eſt Epithymum Dioſcoridis, non eſt pilus*. Hic mea opera non indiges: nam dudum tibi reſpondit Coſtæus doctiſſimus, & benè quidem in cap. de Epithymo in Meſue, cuius ego tibi commentatoris verba apponere non grauabor. *Nam*, vt Plato vult, *qui diſcit ex alijs, non debet ingratus eſſe, nec vindicare ſibi aliena inuenta. Etſi enim* (inquit Coſtæus) *Dioſcoridis verba cum ait*, ἐπίθυμον θύμου ἐςὶν ἄνθος τοῦ σκληροτέρου καὶ θύμβρᾳ ὁμοίου *Epithymum innuant florem eſſe verum Thymi, ſunt tamen ſanè intelligenda, neque ab eo diſcedendum, quod ſenſus docet. Scitè ergo Plinius vertit florem eſſe è Thymo, ne interea ipſe repetam, quod & alij dixere* ἄνθος *vocem non tam florem, quàm quicquid rebus ſupercurrit ſignificare, cum dicatur* ἄνθος παρὰ ἀνθεῖν ἐν τῷ αὐξάνεσθαι, *quod ſcilicet rebus ſupercurrat creſcendo, id enim vel Grammatici docent. Non eſt ergo meo iudicio dubitandi de hac re locus, quamuis non deſint, qui nodum in Scirpo quærant.* Hæc ille, qui ex profeſſo hanc tecum Grammaticam videtur diſceptationem inſtituiſſe.

Vt par pari referatur, tu mihi de hoc quod iam quæſiturus ſum, ingenue reſpondeas. Theoph. lib. 1. de cauſ. plant. cap. 5. *Nam & inter minora* ait, *non deſunt herbæ, quorum natuea facilè oblitescat, ceu thymi & reliquorum, quæ ſubiunximus, ſenſu namq. ea ſemina percipi nequeunt, quanquã vi ſua nimirũ patent. Thymum enim ſatis ſuis floſculis naſcitur.* Quod etiam idem Theoph. 4. de cauſ. plant. cap. 5. affirmat. & pater tuus tum præcedente loco, tum 1. de cauſ. plant. cap. 1. Dioſcorides vero lib. 4. cap. 160. ſemen Alypi cum ſemine Epithymi confert. Si ergo ſemen thymi

(cuius flos apud te non eſt aliud, quam verum Dioſcoridis Epithymum) ſenſu non percipitur, quid attinet comparationem ſeminis huius, quod in Alypo manifeſtum eſt, cum illo quod in thymo videri, vt grauiſſimi iſti auctores volunt, non poteſt, inſtitui? Aſt ego pace præceptorum meorum dicam me frequenter ſemen ipſum ex ſpicatis illis thymi Cretici dicti, quod in Apulia etiam naſcitur, odoratiſſimis floſculis, nigricans, papaueris ſemine longè minus conſpexiſſe.

Nolo te diutius detinere, *ſufficiat enim antiqua & à maioribus ad nos propagata perſuaſio, qua nullum euidentius poteſt inueniri argumentum.* Non negabis tu te Iulij Cæſaris Ioſephum eſſe filium, cuius nec dictis nec factis repugnabis. Is exercitatione 168. cõtra Cardan. ſic ſcribit: *Qua ratione etiam è Thymo prodit Epithymum, non è ſemine, haud ſine recentiorum nugis, qui diuerſum fecerunt ab Arabico Græcum.* A. Varius dicebat: *aut hoc teſtium ſatis eſt, aut neſcio quid ſatis ſit.* Adhuc in pertinacia tua perſiſtes?

Nulla ne res poterit crudelis flectere mentis
conſilium? Adhuc pugnabis? *At tu ne pugna:*
Non æquum eſt pugnare pater quod tradidit ipſe,
Ipſe pater cum matre quibus parere neceſſe eſt.

An verum adeò Homericum illud:

Pauci filij ſunt ſimiles patri.

Παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται

Hoc ſaltem ſedulò conſidera, quod Quintilianus hortatur: *Non omnia quæ magni auctores dixerunt, vtiq. eſſe perfecta, nam & labuntur aliquando & oneri cedunt & indulgent ingeniorum ſuorum voluptati, nec ſemper intendunt animum & nonnunquam fatigantur; veruntamen modeſto & circumſpecto de tantis viris iudicio pronunciandum eſt, ne quod pleriſq. accidit damnent quæ non intelligunt.* Non potes ſanè effugere, quin illud Martialis audias:

Magnus ab æternis reuocetur Tullius vmbris,
Et te defendat Regulus ipſe licet,
Non potes abſolui.

Spatioſus campus eſſet hic de Thymo vtroq. de Cuſcuta,

ſcuta, Caſsytha, Epithymo, Satureia, aliiſq. nonnullis adferendi dubia, eaq. ſoluendi, ſed quia tecum mihi negotium eſt, qui vt intelligo plantarum non vſque adeò peritus es, & quia ne Epiſtola in librum exeat metuo, finio tandem, vbi quid Epithymum noſtrum ſit, qui diſceptationis noſtræ ſcopus eſt, tribus te verbis doceam.

Epithymum igitur eſt planta capillaris & volubilis, ſubrubra, quæ Thymo præſertim, Thymbræ, Serpillo, & alijs eius generis plantis ſe circumuoluit, innumeros per interualla floſculos emittens, eoſq. geminatos, candidos vel herbaceos, capitatos, rotundos nempe, non ſpicatos, ex quibus pili quidam coloris atrorubentis (quos Ruellius caudiculas vocat) erumpunt.

Cuſcuta quæ lini podagra vulgo dicitur, non multum huic diſſimilis, niſi quod alba hæc ſit, & capitula habeat multo maiora, & tota planta vegetior. Vtraque enim foliis caret, radice non caret. Hic pater tuus non leuiter lapſus eſt, qui lib. 5. cap. 6. de cauſis plant. Theophraſti, cum diſputaſſet ſola alteratione produci poſſe plantas in plantis, ex ſubſiſtentis plantæ communibus principiis, quæ ſymbola vocant ſapientes: Hæc addit: *Sic in lentiſci, atque aliorum folliculis culices innaſci dicebamus alibi, non ex putredine, ſed ex principijs quibuſdam alteratis, ſic è Thymbra Epithymum ſine ſemine, ſine putredine*. Et lib. 1. cap. 10. enumerat Epithymum inter plantas quæ in aliis plantis proueniunt. Quod in exercitationibus ſuis contra Cardanum loco iā ſupra producto confirmat vbi vult, quēadmodum viſcum ex arbore naſcitur, ita Epithymū ex thymo ſcaturire. Ita vt etiam libro 2. de Cauſ. plant. cap. 23. differentiam hanc ſtatuat inter plantas quæ aliis plantis innaſcuntur, quod quædam ex terra, quæ fortè plantis inhæret, enaſcantur, veluti hedera ex arboribus, intra quarum cortices quid terreum eſt, aliæ ex ipſis plantis ſine terræ interuentu, vt Cuſcuta, Epithymum & viſcum. Non moleſtè patrem ipſum audiueris: *Hedera verò naſcitur*, inquit, *in arboribus vetuſtis, quarum cortices ita biant, vt intus contineant aliquid terreum, vnde & Muſcus & Poly-*

Polypodium & Lychen oriri quoque conſueuerint. At viſco aut Cuſcuta, aut Epithymo, de quo mirum hic ſileri, nihil horum. Ex quibus manifeſtum fit, Patrem tuum huius fuiſſe opinionis non ex terra, ſed ex plantis enaſci Cuſcutam, Viſcum & Epithymum.

Hic quis non miretur quod eodem capite ſibi repugnat, dum hæc ſcribit: *Altera hiſtoria de Cadyta quam appellat herbulam. Si hæc eſt Cuſcuta noſtra (Nam priſci iſti nimis vecordes fuere in figurarum ſilentio) hoc plus ſcimus non ſolum aduolui plantis ſed etiam ſeorſum in pratis macris per ſe prodire.* Et in libro 2. de plantis Ariſtoteli adſcriptis ſic habet: *Quanquam illud quoque animaduertendum eſt, Cuſcutam ſiue Caſſytam non è lino prodire, ſed è ſolo macro (macreſcit enim lini ſatu) natam lini ſtipulis aduolui, ſicut & vicias cæteraq. plantarum impedimenta.* Quod voluiſſem perpendiſſet etiam in Epithymo noſtro, quod non ſolum thymo, ſed thymbræ, ſerpillo etiam ac ſtæbæ aduoluitur ex ipſa terra enatum. Vnde Plinius ſolebat dicere quoſdam putare Epithymum ſine radice naſci. Quia nimirum non rarò planta ipſa Epithymi poſtquam viticulis ſuis & capreolis capillaribus fortiſſimè alias herbas apprehendit, illæq. altius ac latius ſe propagant, à radice abrumpitur, viuit tamen in ipſa poſtmodum planta ex illa ſuccum, non aliter, ac prius radice ex terra, depopulans, quod videmus quotidie in hedera, cui licet radix ſit detruncata, muro tamen ac arboribus complexa hærens, quaſi in illas radiculas egerit, alimentum veluti manibus ſibi ſufficiens trahit.

Quod autem à Dioſcoride flos è thymo ſumptus vocatur Epithymum, id non ideò factum exiſtimes, quaſi Dioſcorides cum patre tuo deceptus hanc herbulam ex ipſo thymo efflorecere crediderit. Sed quia plerunque floſculi Epithymi ſummitates ipſas thymi occupant, vbi nēpè inter foliola ita geminati & conduplicati ſe adaptant, vt obiter intuenti verus & genuinus thymi floſculus apparere poſſit. Huic flori cum capillaribus illis paruis caudis Græca, Arabica, & Latina Medicorum ſchola tribuit facul-

facultatem illam purgatricem, eamque quotidie non ſine maximo ægrorum emolumento experitur. Finge te, mi Scaliger ex eorum numero ægrotorum eſſe, quibus omnia amara videntur, ſed cum vident alios ſine moleſtia comedere, tunc demum in ſe morbi coniiciunt culpam. Cum enim tot veteres & recentiores Epithymũ illud noſtrum capillaceum hactenus ſine vlla ſtomachi offenſione concoxerint, non dubito quin & tu illud iam melius edoctus, deuorare poſſis.

Vale igitur cum Criticis tuis & perculoſis emendationibus; & ſcias illud, quod

Quiſquis plus iuſto non ſapit ille ſapit.

neque nos periculoſæ poſthac ignorantiæ condemnes, & vel Patris tui Manibus parcas, qui cum eſſet alter Aeſculapius, non potuit fieri, vt tam periculoſo errore implicitus, ægrotis ſuis pro vero Epithymo tuo (ſi Diis placet) neſcio quos pilos & caprinam lanam præbendo, tot ab orco reuocauerit mortales, neque enim Hippocrates permittit, vt tam diuerſarum rerum vna pro altera exhibeatur, à quo is totus pependit.

Nos igitur DEI virtute (parta victoria vt tibi viſum eſt triumphas tandem) *primi nociuam cauſam errorum & periculoſæ ignorantiæ ex bono ſcriptore ſuſtulimus, quæ doctorum hominum ingenia hactenus exercuit, idque propter ignorationẽ huius partis humanitatis, quam Criticen vocant. Tanti momenti eſt errores veteres, qui iamdudum in bonis auctoribus inoleuerunt, odorari poſſe. Quare non eſt quod poſthac quiſquam in Dioſcoride cum Ruellio, aut vllas caudiculas, voces latino cælo ignotas, neque neſcio quos pilos barioletur. Omnia plana ſunt omnia illuſtria ac perſpicua, ἐρίαχοι igitur hic ſunt ſpicarũ mucrones. At ſpica nardi ac ſpica allij alia ratio, quam reddere non poſſum, at illam rectè poſſum. Nam quicquid in acumen deſinit veteres ſpicum vocabant, vnde deminutiuum ſpiculum & verbum inſpico, vt:* Ferroque faces inſpicat acuto. *Et ſanè ἐρίαχος nihil aliud quam ſpicum.*

O Pyrgopolinice! quem enim alium te appellem? nonne iam

ne iam Artotrogi alicuius operam pretio pretioſo emptam velles ? qui aliquid tibi ad exemplum illud acclamaret:

Quid tibi ego dicam, quod omnes mortales ſciunt,
Pyrgopolinicen te vnum in terra viuere,
Virtute & forma & factis inuictiſſimis,
Amant te omnes mulieres, neque hercle iniuria
Qui ſis tam pulcher.

Quid audio ? Vos igitur Illuſtriſſime Domine Scaliger, Vos, inquam, Dei gratia ac virtute Veronæ, ac Vicetiæ princeps primi tam graues ac periculoſos errores animaduertiſtis, & Critices iſtius veſtræ opera correxiſtis ?

Rideo hunc (diceret Syrus aliquis) *primum ait, ſe ſcire: is ſolus neſcit omnia.*

Quis enim iam ex iis, quæ diſputaui, intempeſtiuam fuiſſe tuam Criticam Medicinam non intelligat ? Vt Dioſcoridis locus ſanus & ſaluus Plautinum illud conferre in te poſſit:

Hei mihi inſanire me aiunt, vltrò cum ipſi inſaniant.

Quam nunc tua cauſa doleo non viuere hodie patrem tuum, qui quæ hominis erat in Medicina, ſi verum de eo ſcribis, diuinitas, atra te bile percitum ac cerritum curaret. Cuius quoniam copia non datur, ego cum fæce iſta, quam vocas, pharmacopœorum, in locum ipſius ſuccedam, tuumq́. caput iſtud tribus Anticyris inſanabile probè me perpurgaturum recipio.

Helleborum potabis faxo aliquos viginti dies.

niſi tamen tu leuiore modo defungi te poſſe exiſtimans ad Mænæchmum illum Plautinum potius adeundum tibi putabis, & nummum illũd, quem ipſe vltrò Cylindro offert, tibi dari poſtulabis, vt iubeas ſcilicet porculum Sacrem ſincerum afferri tibi, teque de aliena pecunia piari.

Nam ego quidem inſanum te eſſe certò ſcio.

Mirum porro eſt, te qui plana omnia, planus ipſe: illuſtria ac perſpicua, Illuſtriſſimis heros facere ſcias: ſpicæ nardi, & ſpicæ allij rationem reddere non poſſe. quod quoniam me Magiſtro ſupra didiciſti, quicquam ne cauſæ

nunc

nunc eſt, quin gratiam pro iis, quæ nos nequicquam docere voluiſti, prolixè tibi perſoluiſſe videri debeam? Sed de hoc aliorum, tuum inprimis *Scioppi* Clariſſime & humaniſſime, & præſtantiſſimi Doctoris ac Magiſtri mei *Adriani Romani*, viri, vt de me & ſtudiis meis eſt meritus, ſemper à me honoris cauſa appellandi, iudicium eſto (*Nam talia noſtra ſunt,* vt Platonis ore loquar, *non qualia quis optet, Sed qualia eſſe poſſunt.*) Quibus ſi non luſiſſe operam, Medicorumq. acPharmacopœorum honorem ab iſtius iniuria ſartum tectum præſtitiſſe exiſtimabor, non niſi optima quæque de aliorum iudiciis meritò mihi polliceri poſſum, Vale. Romæ Calendis Februariis Anno 1607.

FINIS.

IN SPICAM CILISSAM SEV NARDVM VIRI CLARISSIMI IOANNIS FABRI BAMBERGENSIS

A Spica Ciliſſa ſeu Croco IOSEPHI SCALIGERI LIBERATAM.

Scaligeri olfaciat quantumuis naſus, olebit
NARDVM, non tenues SPICA CILISSA Crocos.
Herbida quid ni habeant NARDVM viridaria Vatum,
Vrere ſiue velis, vngere ſiue velis?
Verus vel falſus tu Scaliger eſto, IOSEPHE,
Hac in re verus Scaliger eſſe nequis.
Conſumant ſua in herba alij, male ſanus in Herba
Decoxit famam Scaliger ingenij.
Hanc tibi docte FABER NARDVM debebimus, herbas
Qui ſanas, ſanos quæ tamen eſſe iubent.
Ergò IOSEPHE herbam Victori porrige FABRO,
Herbam defendit, cui datur herba, FABER.

IN EPITHYMVM EIVSDEM, QVOD IOSEPHVS Scaliger Thymi florem eſſe falsò aſſeruit.

QVos libent auidæ terantue flores,
Vt cautæ abſtineant adulterinis,
Olfactu olfaciunt apes ſagaci:
FLOREM ſiue THYMI, dapes opimas,
Seù quemcumq. alium velint adire.
Apes vix animal, nihilq. planè,
Si poſſit minimum nihil vocari.
THYMI qui nequiit videre FLOREM
Quem vos SCALIGERVM putatis eſſe?
THYMI qui potuit videre FLOREM,
Quem vos quæſo FABRVM putatis eſſe?

Petrus Muſnierius Vezelius Gallus.

Digitized by Google

IN DISPVTATIONEM

V. CL. IOANNIS FABRI

BAMBERGENSIS.

Aduerſus

IOSEPHVM SCALIGERVM.

DE

NARDO ET EPITHYMO

HENDECASYLLABI.

QVid te doctius eſt, diſertiuſue
FABER Paeonij decus Theatri?
Quem ſeptem pia collibus, Quiritum
Complexu Genitrix fouet beato;
Nunc priſci HIPPOCRATIS libros, ſeniſq.
Voluentem aurea ſcripta PERGAMENI:
Vt te pulpita denſa perſonantem,
Attenta Latialis aure pubes
Lubens hauriat, efferatq. cœlo.
Nunc ſacri viridariis vagantem
Inter florea ſepta VATICANI:
Nunc emortua, dextera ſagaci,
Docto corpora cœtui ſecantem.
Vnde arcana mali petiſſe morbi,
Membrorum finibus, licet, receptis.
Quod Antenoreo FALOPIANA
Olim induſtria præſtitit Lycæo,
Quod VESALIVS eleganter auſus
Immortalibus expedire chartis.
Viues tu quoque docta per virorum
Præſens ora FABER, fabrè & venuſtè
Cudens plurima, quæ futura ſecla
Auſint omnibus anteferre chartis.

Digitized by Google

ADVERSVS IOSEPHVM SCALIGERVM DE R. P. CHRISTOPHORO CLAVIO, ET V. CL. IOANNE FABRO BAMBERGENSIBVS.

DVm Criticus IOSEPHE tibi non ſufficit orbis,
Et rapis audaci regna aliena manu.
Dum liquida imbelli contendis in aſtra volatu,
Humanis ſatagens altior iſſe viјs.
Sæpe Mathematico radios in puluere vanos
Ducis, & incerta ſidera lege premis.
Sæpè Machaonias, nimium temerarius, herbas
Cogis in arbitriј cedere iura tui.
Sic quondam vileis cœlum tentaſſe Gygantes
Fama eſt, ſuppliciјs nomina nota ſuis.
Ignarus Phaeton patriæ moderator habenæ,
Vaiouis iratas ſenſit adeſſe manus.
Icarus infami ſignauit nomine Pontum,
Dædaleum ſpreuit dum maleſvadus iter.
Te quoque in alterius CAELOQ. SOLOQ. vagantem
Impulit in BATAVVM vis inimica fretum.
Impediere tuos BAMBERGAE fulmina greſſus,
Quæ FABER hinc, & quæ CLAVIVS inde iacit.
Plaudite Cærulea BELGARVM plaudite nymphæ,
Oceanus vobis SCALIGERAEVS erit.

IVSTVS RICHIVS
Flander Gandauenſis.

MEDI-

MEDICI HONORIS VINDICI VIRO CLARISS: IOANNI FABRO BAMBERGENSI, OB NARDVM PROPERTIO, ET DIOSCORIDI EPITHYMVM, AMBO A IOSEPHO SCALIGERO SVBLATA, NVNC FELICITER RECVPERATA TROPHÆVM DICATVM.

VIderat indignis proſcindi Pæonas armis, (agros
SCALIGERVMQ. ſibi malè notum, impunè per
Graſſari medicos, veterum temerare labores,
Et velut Harpyam tactu fœdare profano,
Ille Machaoniæ ſpes maxima gentis, & idem
BVRDO tui (quod pace tua memorabo) doloris
Opprobriiq, FABER; mora nulla exæſtuat ira,
Et tam Væſano contra parat ire furori,
Ac iam pro VERO pulchrum ſuccurrit in armis
Stare repulſorem iaculorum,& ſtringere contra.
Quin Aſclepiadum ſpretum decus excitat acres
Ingenij vires, iuuat indulgere dolori,
Et læſam Nemeſin iuſtis placare piaclis.
Amphytrioniades veluti, cum voce rapinam
Semihominis Caci, & cæcum mugitibus antrum
Proderet vna boum, rapit arma, & feruidus hoſtem
Horriſonum, trepidantem,ac faucibus eructantem
Confuſo flammas fumo, iugulare laborat.
Ex illo celebratus honos, & ſacra quotannis
Victori Alcidæ: ſed quod fuit ille Latinis,
Id FABER es Medicis,ſtudium,labor vnus vtriq.
Cur non laus eadem, cur non tibi gloria par ſit?
At neque maiori vel ſe Tirynthius Heros
Iactet honore, licet Lernæ obtruncauerit Hydram,
Augiæ ſtabulis impenderit expurgandis

Immen-

Immenſas vires, debentur maxima laudis
Virtuti ſolidæ præconia, parua lacertis.
Ecce cohors iuuenum maturorumq. virorum,
Quos cura exercet norma miſcere ſalubri,
Ambroſiæ rores, & odoriferam Panacæam:
Non opis eſſe ſuæ memorant perſoluere grates,
Quas tibi pro ſalua NARDO debere fatentur.
Quodq. impoſturas retegendo. protinus omnes
Inſcitiæ maculas, ignominiamq. repellas.
Pyxidibus peregrina dicant Thymiamata plenis,
Et quæ diues Arabs legit arbore,quæq. Sabæi
Solis ad exortus Erythræo ab littore mittunt:
Balſama, Nectoreos ſuccos, & aroma Molucæ.
His varias plantas, & odoræ munera Floræ,
Tergeminam adiiciunt Nardum, Coſtumq. Meuq.
Nec non Malabathrum Syrij geniale Coloni,
Dyctamnumq. Idæ, quo non præſentius vllum
Telorum genus omne trahit, pellitq. venenum.
Vt te longæuum maiora ad bella reſeruent.
Quare age, pręclaros generoſi pectoris actus,
Magne vir Aonidum decus,& decus Archiatrorum,
Exſere iam tandem, perq. ardua & inuia rerum,
Quo tua te virtus trahit imperterritus ito.
Vltro,ne dubita, facilisq. ſequetur Apollo.
Sic te ſemper amet, ſic te pro fortibus auſis
Perpetuò beet εὐπράττειν Hygeia noſtra.
Sicq. tuum donent dulces (tua gaudia) Muſæ
Poſt Cineres magis atque magis clareſcere nomen.

Onophrius Burginius Lucernas Phil. & Med. Fautori & Amico DDD.

F I N I S.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Imprimatur. Si videbitur R.P.Magiſtro Sacri Palatij.
Cæſar Fidelis Vicegerens.

Imprimatur.
Frater Auguſtinus Galaminius Sacri Palatij Apoſtolici
Magiſter.

R O M AE,
Apud Guglielmum Facciotum. M.D C. VII.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA